

ZVONÍ!

03/2017

Člověk v tísní, o. p. s.

Tisíce dětí opouští základní školu před devátou třídou

Většina z těchto dětí končí na úřadech práce. Nejhorší situace z celé ČR je v Ústeckém kraji.

Úspěch? Dítě připravené na přestup do běžné mateřinky

Rozhovor s pracovníci pražského předškolního klubu, který navštěvuje rozmanité spektrum dětí.

Domácí úkoly nás nakonec přicházejí velmi draho...

Komentář Daniela Hůleho podává trochu jiný pohled na tradiční součást výuky v českých školách.

Mělo by se na základní škole propadat? Jak je to s propadáním v západní Evropě?

4

V České republice každoročně opouští základní školy mnoho dětí ještě před tím, než ukončí 9. třídu.

Příběhy dětí z pražského předškolního klubu a rozhovor s jejich učitelkami.

6

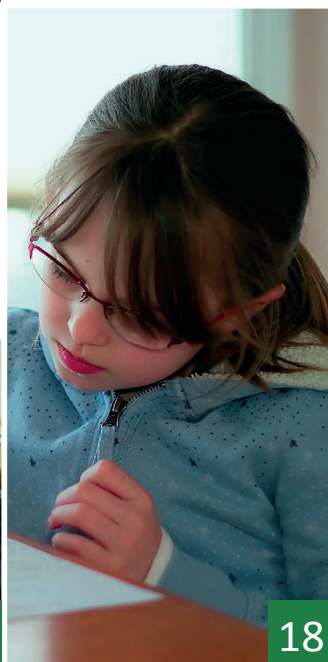
Příběh Samuela ukazuje, jakých výsledků se dá dosáhnout v rámci doučování.

10

16

18

Téma: domácí úkoly. Co se stane ve chvíli, kdy rodiče nedokáží dítěti pomoci s domácí přípravou?

Reportáž o tom, jak se české školy vyrovnávají s důsledky novely školského zákona.

20

obsah

Tisíce dětí opouští základní školu před devátou třídou. 4
Analýza dopadů předčasného ukončování základní školy.

Propadání na základní škole je zcela nemorální 6
Rozhovor s Danielem Hůlem o tom, kdo nese zodpovědnost za neúspěch žáka.

Projekt K.O.Z.A. podpoří děti, jejich rodiče i učitele. 9
Jeho cílem je podpora všech, kteří mohou ovlivnit vzdělávací cestu dítěte.

Úspěch? Dítě připravené na přestup do běžné mateřinky. . . 10
Reportáž ze srpnové akce v ZŠ Vratislavova, která spojila rodiče a učitele.

Návštěva knihovny? Pro Samuela je to největší radost 16
Doučování pomohlo malému Samovi nejen při přípravě do školy.

Domácí úkoly nás nakonec přicházejí velmi draho.... . 18
Domácí úkoly často představují zátěž i pro vzdělanější rodiče.

Jak se české školy vyrovnávají s inkluzí 20
Reportáž Hany Čákové o tom, jaké jsou první dopady novely školského zákona.

editorial

Vážení přátelé,

držíte v ruce časopis Zvoní, který se dlouhodobě zabývá možnostmi podpory dětí, jejichž startovní čára leží při vstupu do školy z různých důvodů jinde než u jejich vrstevníků. Časopis vydává organizace Člověk v tísni, která po mnoho let poskytuje svými službami podporu nejen těmto dětem, ale i jejich rodičům a učitelům, kteří s nimi pracují.

Věříme, a naše víra vychází z dlouhých zkušeností práce přímo „v terénu“, že právě podpora a propojení všech, kteří mohou situaci konkrétního dítěte pozitivně ovlivnit, je cestou, která vede ke zlepšení. Zlepšení situace mnoha dětí, které jsou odsouzeny k životnímu neúspěchu už ve chvíli, kdy opouštějí základní školy. Právě toto síťování je jedním z cílů nového projektu K.O.Z.A., v jehož rámci časopis Zvoní vychází.

Přeji Vám příjemné čtení...

Martin Kovalčík

STATISTIKY ve školním roce 2015/2016.

Ilustrační foto: CC BY 2.0 - Phil Roeder

KOMENTÁŘ Vítání prvňáčků? Každý stý propadne hned v 1. třídě

Alarmující je také počet dětí, které opouštějí základní školu před ukončením deváté třídy.

V České republice opakovalo ve školním roce 2015/2016 první třídu základní školy zhruba jedno procento ze všech prvňáčků. Ukazují to údaje Ministerstva školství, které zveřejňuje v rámci svých ročenek. Z dostupných statistik také vyplývá, že v českém školství je celkově problémem přechod mezi vzdělávacími stupni. „To, že již 1. třídu opakuje tolik dětí, podává další důkaz toho, jak je pro některé z nich nástup do školy složitý. Přitom například ve skandinávských, ale i v dalších západoevropských zemích, je zcela běžné, že se na základní škole nepropadají vůbec. Natož v 1. třídě,“ říká Daniel Hůle, analytik organizace Člověk v tísni, která v ČR nabízí vzdělávací služby dětem, kterých se propadání v 1. třídě týká zřejmě nejčastěji.

Co je důvodem takto vysokých čísel? „V rámci našich analýz jsme zkoumali různé vlivy, které propadání, a školní neúspěch obecně, způsobují. Jako absolutně nejzákladnějším faktorem vychází nízké vzdělání rodičů. Zjednodušeně řečeno: žije-li dítě s rodiči, kteří sami absolvovali maximálně základní školu, je velká pravděpodobnost, že propadne,“ vysvětluje Daniel Hůle.

Stačí pak, aby takovéto dítě nenavštěvovalo žádný typ předškolního vzdělání, a na základní školu nastupuje nepřipraveno. Právě na tyto děti se organizace Člověk v tísni zaměřuje ve svých předškolních klubech. V České republice jich provozuje 12 a jen v roce 2015/2016 jimi prošlo 260 dětí ve věku od tří do šesti let. „Naším hlavním cílem je zařadit tyto děti do běžného vzdělávacího proudu. Pokud se nám nepodaří

Žije-li dítě s rodiči, kteří sami absolvovali jen ZŠ, je velká pravděpodobnost, že propadne.

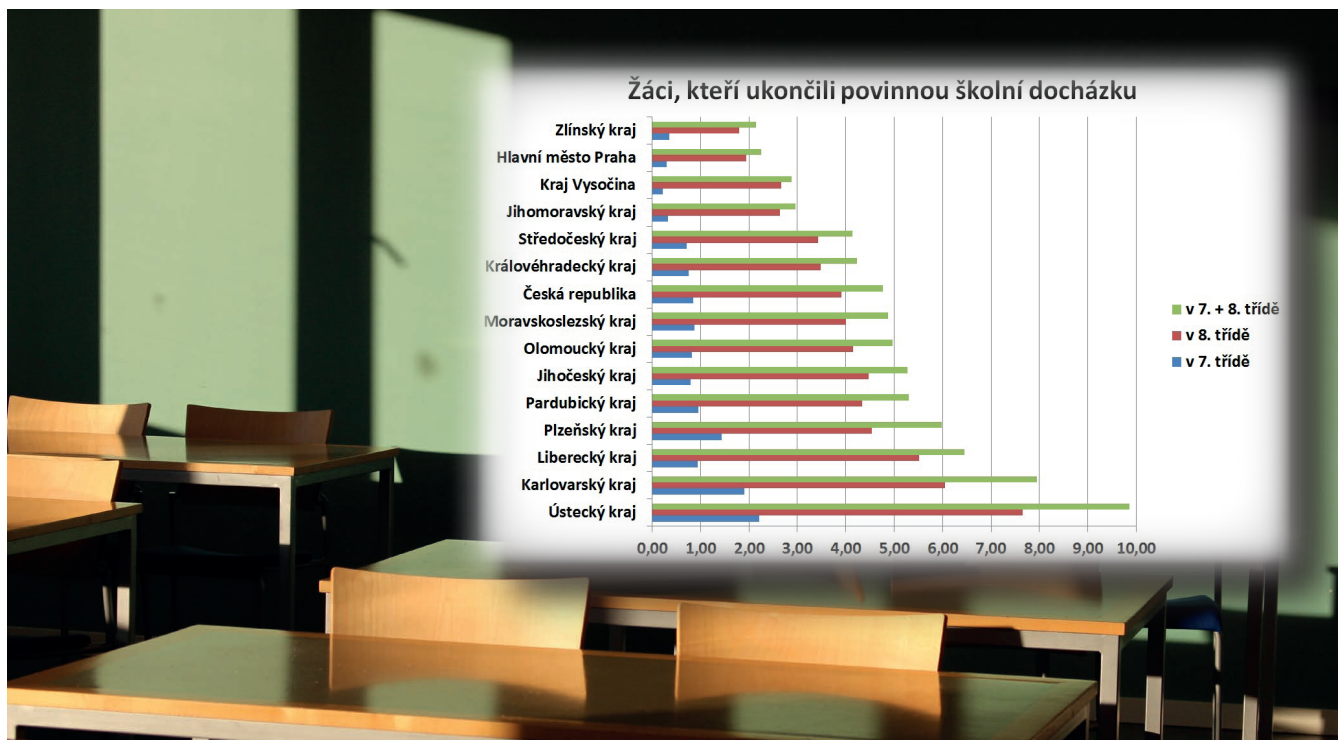
děti umístit do běžné školky, je dalším cílem příprava na co nejlhžší zvládnutí zápisu. V minulém školním roce tak z našich klubů odcházelo zhruba 40 dětí na běžné mateřské školy a dalších 40 pak na základní školy. Naše zkušenosti proto hovoří jasně: kvalitní předškolní příprava dokáže pro-

blémům s nástupem do 1. třídy efektivně předcházet. Jen se jí musí dostat primárně těm, kteří ji nejvíce potřebují,“ říká Martina Francuchová, metodička těchto klubů.

Nejvíce „odpadlíků“ hlásí Ústecko

Dalším ukazatelem, který tentokrát dokládá, že české školství bohužel stále ještě generuje mladé lidi, kteří vzdělávací systém opouštějí absolutně nepřipraveni na dospělý život, je počet dětí, které základní školu vycházejí dříve než po ukončení deváté třídy. „Jedná se o děti, které během školy jednou či dvakrát propadly. Sice tedy absolvovaly devět let povinné školní docházky, ale bez řádného ukončení základního vzdělání. Končí tak v osmé, či dokonce v sedmé třídě,“ říká Daniel Hůle. Dětem, které potřebují během školy z různých důvodů podporu, nabízejí pracovníci Člověka v tísni doučování. Jen v loňském roce takto podpořili přes 520 dětí. Prvotním cílem doučování je právě zastavit propad prospěchu, který by mohl vést až k opakovaní ročníku.

Martin Kovalčík
Člověk v tísni

V ÚSTECKÉM KRAJI předčasně opouští základní školu téměř deset procent dětí.

Ilustrační foto: CC BY 2.0 - Victor Björkund

ANALÝZA Tisíce dětí opouští základní školu před devátou třídou

Většina z těchto dětí končí na úřadech práce. Nejhorší situace z celé ČR je v Ústeckém kraji.

Přibývá dětí, které nedodělají základní školu. V Česku tak vyrůstá generace, která je předurčena k závislosti na podpoře státu. Pokud se vůbec někdy budou živit prací, tak tou nejméně placenou. Obvykle však skončí na podpoře. Nedokončili totiž základní školu. Každý rok přibude v Česku asi 3,5 tisíce teenagerů, jejichž život je už v tak útlém věku bez vyhlídek na slušné zaměstnání. Zatímco v celém Česku přibude dětí bez základního vzdělání každý rok zhruba stejně, Ústecký kraj se nárůstem vymyká – základní školu tam nedokončí už desetina žáků.

Stačí, aby propadli a po povinných devíti letech docházky odešli ze školy v osmé, či dokonce sedmé třídě. Až na pracovních úřadech zjišťují, že jsou vyautovaní z naprosté většiny rekvalifikačních kurzů a nemají co nabídnout. „Ve školním věku záleží prakticky výhradně na angažovanosti rodičů. Desetiletý školák si těžko uvědomí, že mu jde o budoucí život. Dvakrát propadne a je vlastně odepsaný,“ říká analytik společnosti Člověk v tísni Daniel Hůle. Česko se tak v budoucnu bude častěji potýkat s jevem, s nímž nemá velké zkušenosti. „Za socialismu byl totiž každý dotlačen alespoň

na učňák. Přesto lidé s nedokončeným základním vzděláním je u nás pořád relativně málo, ale problém je, když se takový jev soustřeďuje v jedné oblasti, kde se stává standardem. Pak je nebezpečí, že se bude šířit jako lavina,“ varuje Filip Pertold z Národohospodářského ústavu Akademie věd. To je přesně případ Ústeckého kraje.

Mladá generace vidí nezaměstnanost starší generace, vůbec nemá motivaci, proč by měla studovat.

I sociologické výzkumy ukazují nesmírnou souvislost mezi prací a vzděláním. Z lidí, kteří mají jen základní školu nebo nedokončené základní vzdělání, nepracuje ani třetina. A to i když se započítají brigády. V mnoha vyspělých evropských státech přitom propadnutí na „základce“ – alespoň na prvním stupni – prakticky neznají. Jejich vzdělávací systém to neumožňuje. Na

proti tomu české školství je tvrdší a vychází z přísné výkonnosti.

Propadnout na „pracák“

Osmnáctiletá Mariana chodila o prázdninách na brigády a našetřila si na kadeřnický kurz. Nevzali ji. Chybí jí totiž základní vzdělání. Před lety propadla v šesté třídě z češtiny a v osmičce školu opustila. Ačkoliv splnila devítiletou povinnou školní docházku, skončila v osmé třídě. Rodiče ji raději v patnácti letech poslali na „pracák“, než aby ji nutili základku dodělat. Teď už je pozdě. Kadeřnicí nebude a jinde pracovat nechce. Spolehne se na podporu. Příběh Mariany není výjimečný. V Česku přibývá dětí, které nedokončí základní vzdělání. Jen za posledních pět let se tato skupina rozrostla na bezmála dvacet tisíc. Statistiky ukazují, že nejvíce dětí propadá v Ústeckém kraji. Základní školu tu nedodělá každý desátý žák. V tom, zda najdou v budoucnu práci, či o ni vůbec budou stát, přitom vzdělání hraje největší roli.

„Výzkumy v sociálně vyloučených lokalitách ukazují, že u lidí, kteří mají dokončené

DĚTI PŘEDČASNĚ OPOUŠTĚJÍCÍ ZÁKLADNÍ ŠKOLU v budoucnu skončí na úřadech práce.

Ilustrační foto: CC BY 2.0 - Eulaquio Sendero

učiliště bez maturity, je pracovní aktivita nad sedmdesát procenty, pokud mají učiliště s maturitou na devadesát. Ale u lidí, kteří mají jen základní školu nebo nedokončené základní vzdělání, je pracovní aktivita pod třicet procenty, a to i když zahrneme brigády,” propočítává sociolog Daniel Prokop z agentury Median.

Ve skandinávských a některých západoevropských zemích je přitom běžné, že se na základní škole prostě nepropadá. V Česku je však situace mnohdy poněkud jiná. „Setkáváme se s velmi absurdními příběhy: propadnutí z hudební výchovy, nepřipuštění k reparaátu či několik nedostatečných již v pololetí první třídy,” říká Petra Sedláčková ze společnosti Člověk v tísni. Její kolegové se snaží neúspěšné žáky doučovat, aby je nečekal stejný osud jako zmiňovanou Marianu. Nejčastěji jde o děti rodičů, kteří sami mají nízké vzdělání a kteří žijí v prostředí chudinských čtvrtí či na ubytovnách.

Z takových podmínek pochází právě na Ústecku nejvíce žáků z celé republiky. V sociálně vyloučených lokalitách tu žije více než deset procent dětí ve věku od šesti do patnácti let. Ústecko má však ještě jeden smutný primát. Více dětí než jinde tu základní vzdělání získává v praktických školách (bývalé zvláštní školy). I tyto děti mají velmi omezené vyhlídky na uplatnění.

Nezájem děděný po generaci

Jak zabránit tomu, aby se ghetta na severu Čech rozrůstala? Ministerstvo školství

v této souvislosti sází na inkluzivní novělu školského zákona. Ta má školám poskytnout prostředky, které by dětem z vyloučených lokalit pomohly překonat jejich handicap. Nejen pro ně zařídit hodiny doučování – protože doma nemají nikoho, kdo by jim s přípravou pomohl – ale také nastavit výuku tak, aby měly šanci.

18 800
tolik dětí nedokončilo základní vzdělání v posledních pěti letech.

Jenže většina učitelů na základních školách inkluzi přinejmenším nevěří. Jako jeden z nejčastějších důvodů uvádějí, že handicapované děti budou spolužáky brzdit. „Ale problém se v takových oblastech šíří jako lavina. Mladá generace vidí nezaměstnanost starší generace, nemá motivaci, proč studovat,” říká Filip Pertold z Institutu

9,9
procent žáků v Ústeckém kraji odešlo loni ze školy předčasně.

tu pro demokracii a ekonomickou analýzu při Akademii věd ČR. „Třeba ve Velké Británii zkoušejí programy, kdy rodiny, které o to měly zájem, vytrhly z tohoto prostředí a přestěhovaly je do prostředí, kde je pro děti normální chodit do školy. Často to pomohlo,” popisuje.

Na druhou stranu se školám a učitelům často nelze divit. Mnohdy jde o žáky, kteří nemají o učivo zájem, jsou problémoví a k revoltě vůči učiteli strhávají zbytek třídy. V okamžiku, kdy pak splní zákonnou devítiletou lhůtu, školy se jich rády zbaví. „Tento jistý druh racionality z pohledu učitele je ovšem z pohledu společnosti strašně neperspektivní,” míní analytik Daniel Hůle. Filip Pertold vidí klíč v tom, že se mají v prvé řadě motivovat učitelé. Ti, kteří pracují v problémových lokalitách, by podle něho měli brát vyšší plat než jejich kolegové dejme tomu v Praze.

„Ale to půjde asi těžko. Podobně by u nás bylo politicky neprůchodné, kdyby se romské děti zvýhodňovaly například při přijímacích zkouškách na vysokou školu. Přitom v USA takto pozitivně diskriminují už roky. Během čtyřiceti let se tak podařilo zvýšit příjem černochů na sedmdesát procent průměrného příjmu bělochů. To je obrovský pokrok. Dokud nebudeme brát vzdělání sociálně vyloučených dětí jako investici, nikam se nedobereme,” tvrdí Pertold. České základní školství má navíc ještě jedno specifikum, které „propadavost” žáků ovlivňuje. Až čtvrtina prvňáčků zasedne do školních lavic o rok později, než by mohla. To je nejvíce v EU. „Druhá je Belgie s necelými deseti procenty. Přitom platí, že o odklad zpravidla nežadají sociálně znevýhodnění rodiče. Jejich dítě tak vstupuje do kolektivu starších, zralejších a připravenějších žáků a dovednostmi jim zkrátka nestačí,” dodává Hůle.

Pavel Švec, Radka Hrdinová,
článek vyšel 18. 10. 2016 v MF Dnes

DANIEL HŮLE, analytik organizace Člověk v tísni.

Foto: Archiv ČvT

ROZHOVOR Propadání na základní škole je zcela nemorální

Žák základní školy nezvládá výuku. Jde o neúspěch školy nebo dítěte, potažmo rodičů?

Projít úspěšně první třídou základní školy není taková samozřejmost, jak by se mohlo zdát. Do druhé třídy se v České republice nepodaří probojovat zhruba jednomu dítěti ze sta, vyplývá ze statistik ministerstva školství. Analytik společnosti Člověk v tísni Daniel Hůle poukazuje na to, že jde v rámci Evropy o raritu. Ve Skandinávii či v některých západoevropských zemích se totiž na základní škole nepropadá vůbec.

Jako analytik se zabýváte příčinami školního neúspěchu. Přišel jste na to, proč se tolika dětem při zahájení povinné školní docházky nedaří?

Nástup do první třídy je nepřiměřeně tvrdý. Před rokem a půl jsme vypracovali studii pro ministerstvo školství o proveditelnosti a případném významu zavedení povinného předškolního vzdělávání. Součástí podkladů byly rozhovory se sto dvaceti ředitelkami mateřských škol. Většinou se jejich výpovědi shodovaly v jedné věci: bariéra mezi nimi a základními školami je obrovská. Vypracovali jsme také srovnávací analýzu s Německem. Tam to funguje úplně jinak, stejně jako v dalších zemích západní Evropy.

Znamená to, že je propadání na základní škole – nebo konkrétně v první třídě – česká specialita?

Dá se to tak říct. V Německu i v dalších západoevropských zemích institut propadání takřka neexistuje. Pokud dítě nezvládá výuku, nebere se to jako neúspěch dítěte, ale jako neúspěch školy. A domnívám se, že je to tak správně. V Německu v posledních letech zavedli takzvané adaptační období, které trvá první tři roky školní

ré jsou z prostředí méně podnětného. Jejich postavení je pak logicky špatné. Přitom mohou být inteligentní a požadavky vzdělávacího systému nakonec mohou dobře zvládnout, když dostanou čas na adaptaci. V českých školách se ale nad takovými dětmi zlomí hůl.

Víme, z jakých rodin „propadlíci“ nejčastěji pocházejí?

V rámci našich analýz jsme zkoumali různé vlivy, které propadání – a školní neúspěch obecně – způsobují. V některých školách ústeckého či moravskoslezského kraje nezvládne první třídu až deset procent žáků. Jako absolutně nejzákladnější faktor se ukazuje nízké vzdělání rodičů. Zjednodušeně řečeno: žije-li dítě s rodiči, kteří sami absolvovali maximálně základní školu, je velká pravděpodobnost, že na základní škole propadne. Stačí pak, aby takovéto dítě nenavštěvovalo žádný typ předškolního vzdělání, a do první třídy nastupuje nepřipravené. Škola přenáší zodpovědnost za školní neúspěch na rodinu. To posiluje reprodukci nevzdělanosti. Propadnout v první třídě totiž znamená být znevýhodněný v podstatě na celý život.

V Německu i v dalších západoevropských zemích institut propadání takřka neexistuje.

docházky. Od první do třetí třídy mají děti něco jako období hájení, kdy mají ty slabší možnost vyrovnat se ostatním. Škola počítá s tím, že pojme děti z velmi různých rodin. Je přirozené, že se ve škole najdou takové, které rodiče třeba už naučili číst, psát a počítat. A pak je tu skupina dětí, kte-

Co takové dítě čeká?

Propadnout znamená vyjít ze školy bez řádného ukončení základního vzdělání. Tyto děti končí po povinných devíti letech školní docházky v osmé třídě, případně v sedmé, propadnou-li dvakrát. Absolvují pak maximálně dvouleté učební obory, často ani to ne. Na pracovním trhu jsou v podstatě diskvalifikováni. Například na úřadu práce je řada rekvalifikačních kurzů podmíněna tím, že uchazeč dosáhl aspoň základního vzdělání. Kdo řádně ukončené základní vzdělání nemá, hledá práci velmi obtížně. Obvykle skončí odkázaný na sociální dávky. Nevhodně nastaveným vzdělávacím systémem stát generuje lidi, které bude muset živit až do smrti. Je to nevhodné.

Co se s tím dá podle vás dělat?

Je třeba udělat několik důležitých kroků. Především zmírnit v nárocích na kázeň, řád a požadavky v prvních třídách. Tímto trendem jdou i ostatní západní země, které mají zkušenosti s dětmi imigrantů nebo dětmi vyrůstajícími v jiných podmínkách, než v jakých vyrostla většina jejich vrstevníků. Například v Německu už přišli na to, že takovým dětem nelze stavět bariéru, kterou musejí hned na vstupu překonat. Základní škola má být otevřenější, zodpovědnost za vzdělávání leží primárně na bedrech školy, nikoli rodičů. S tím souvisí další možnost nápravy, kterou propagujeme – zrušení domácích úkolů.

To zní tak trochu radikálně, dalo by se říci možná až anarchisticky...

Ale je to velmi podstatné a hned vysvětlím proč. Rodiče, kteří vyšli ze sedmé třídy nebo absolvovali pouze základní školu, často neumí dost dobře pomoci s domácím úkolem ani třetákovi. Přičemž škola očekává, že rodič nejenže dohlédne na to, aby dítě úkol skutečně vypracovalo, ale i na to, že ten úkol bude bez chyb. Rodiče kvůli tomu logicky berou domácí přípravu dětí jako svou vizitku, tedy aspoň ti vzdělanější a cílevědomější. Co potom ale děti, které takové rodiče nemají? Jaký dojem dělají na školu? A jaký dojem pak dělá škola na ně? Obě strany to vzdají a rozhodne se, že si dítě třídu zopakuje. Je to nemorální.

Možnost opakovat třídu by tedy podle vás bylo lepší zrušit. Nic dobrého na ní nevidíte?

Je to naprosto neúčinný, dokonce škodlivý nástroj. Propadání by se mělo zrušit minimálně na prvním stupni.

Dětem slabším nebo ze sociálně znevýhodněného prostředí by možná pomohl odklad. Ten ale dostávají častěji děti rodičů, kteří si ho

takzvaně vydupou, protože chtějí pro své dítě co nejhladší vzdělávací start...

Odklady jsou další české specifikum. U nás má odklad skoro čtvrtina dětí. To je nejvíc z celé Evropské unie. Druhá je Belgie se sedmi procenty, v závěsu za ní Rakous-

1/4

zhruba tolik dětí má v ČR odklad. Jde suveréně o nejvyšší počet odkladů v celé EU. Následuje Belgie se sedmi procenty, v závěsu za ní je Rakousko.

ko. V ostatních zemích nastupuje do školy o rok později jen okolo jednoho procenta dětí, případně tam možnost dát dítěti odklad vůbec neexistuje. Podíváme-li se na to, kterých dětí se odklad nejčastěji týká, a srovnáme-li vliv úrovně vzdělání rodičů na rozhodnutí dát dítěti odklad, zjistíme, že žádosti o odklady se sociálním znevýhodněním či vzděláním rodičů přímo nesovisí. Běžně o odklad usilují ti nejvzdělanější rodiče. Je tedy pravda, že odklad nedostanou děti, které by ho nejvíc potřebovaly. Vzdělání, cílevědomí rodiče si třeba hlídají i to, kdy bude mít první třídu učitelka, o níž se říká, že je dobrá. A když zjistí, že to bude až v přespříštím školním roce, dají dítěti

radši odklad. Čím víc dětí má odklad, tím víc se zvyšuje tlak na to nedávat dítě do školy v šesti letech. Rodiče se mohou bát, že jejich dítě mezi sedmiletými až osmiletými neobstojí. Nelze jim to vyčítat, chovají se racionálně. Neracionální je ale systém.

Spraví něco povinný rok v mateřské škole pro předškoláky?

Mnohým nepomůže. Sice by mohl zachytit děti, které by jinak měly v první třídě velké problémy, ale z praxe víme, že i základní školy musí řešit problém vysokých absencí sociálně znevýhodněných dětí. Mateřská škola s tím bude mít problém ještě větší. Jeden rok je navíc velice krátká doba. Stejně jako inkluze se povinný rok ve školce týká především dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí, převážně dětí romských.

Zmínil jste inkluzi. Ta podle vás dětem, které mají na běžných základních školách potíže, prospěje?

Inkluze představuje velký problém. V mediálním diskurzu se spojuje se zdravotně postiženými dětmi, ale ve skutečnosti jde většinou o obavy z integrace romských dětí do běžných škol. Pravda je, že praktické školy vyhledávali často sami rodiče, protože v běžných základních školách cítili určité stigma. Logicky hledali školu, která je a jejich dítě nebude tolik stresovat, nebude po nich chtít věci, které nejsou schopni splnit. Praktická škola pro ně znamená snazší řešení. Bohužel z ní ale nevede cesta jinam než na druhou řadu učebních oborů, a to ještě v nejlepším případě. Běžná základka jim ale staví do cesty překážky, jejichž existenci si většina lidí neumí představit, nejde přitom jen o nároky výuky.

Jaké překážky máte konkrétně na mysli?

Například je tu tlak, aby škola byla co nejpestřejší. Začíná to už ve školce. Děti

KDE KONČÍ ODPOVĚDNOST ŠKOLY za vzdělání dítěte?

Ilustrační foto: CC BY 2.0 - julie-love

chodí plavat, do solné jeskyně, nabízejí se jim různé kroužky. Je to drahé a pro děti z chudých poměrů velmi často reálně nedostupné. Několik dětí pak nejde na plavání a čeká ve školce, až se ostatní vrátí. U školních dětí je zase běžné, že jde třída do divadla a cestou se všichni zastaví u McDonalda. Na to ale nemají všichni. Škola by měla zohledňovat i možnosti chudších rodičů, případně by děti ze sociálně slabých rodin měly dostat možnost účastnit se některých aktivit, jako je třeba plavání nebo návštěva divadla, bezplatně. Další překážkou jsou již zmíněné domácí úkoly. Opět si můžeme vzít příklad ze Skandinávie a západní Evropy, kde je úkolů obecně méně. Častější jsou takové, při jejichž vypracování není potřeba asistence rodičů, různé pokusy a projekty.

Otázka je, jak by se taková přívětivá škola s minimem domácích úkolů líbila cílevědomějším rodičům nadaných dětí.

Tito rodiče přece mají možnost své děti dovzdělávat podle vlastního uvážení. A také to dělat budou. Dopřejí svým dětem kroužky a různé další aktivity, budou se jim sami věnovat. To je samozřejmě naprosto v pořádku. Minimální standard má být ale srovnaný tak, aby mu stačili všichni žáci. A existuje-li reálná možnost odstranit nástroj zvyšující nerovnost, musíme ho odstranit.

Část problémů, o nichž tady spolu mluvíme, by vyřešilo podstatné zvýšení počtu pedagogických asistentů, kteří by se slabším dětem věnovali...

Mít dostatek asistentů je nutnost. A existuje účinné řešení, které by nebylo drahé. Stačilo by zavést povinnou roční stáž studentů pedagogických fakult na základních školách. Vyřešilo by to hned dva problémy najednou – nedostatek asistentů pedagogů a zároveň nedostatek praxe studentů učitelských oborů. Ti by se v dostatečném rozsahu seznámili s profesí učitele a navíc získali i podrobnou a cennou zkušenost s prací s dětmi jakýmkoli způsobem znevýhodněnými.

Nevhodně nastaveným vzdělávacím systémem stát generuje lidi, které bude žít až do smrti.

Nabízí se podle vás ještě nějaké další opatření, které by zamezilo školnímu neúspěchu?

Podle mého názoru by pomohlo prodloužení povinné školní docházky. Ve srovnání s dalšími evropskými státy tady opět pokulháváme. Kratší povinnou docházku než u nás mají v Evropě snad jenom na Balkáně a v Turecku.

Nezdá se mi, že by o rok delší základní škola mohla vyřešit školní potíže sociálně znevýhodněných dětí.

Nemusí to nutně znamenat delší základní školu – do povinné docházky lze počítat i školu střední. Tak tomu ostatně bylo

i v českém školství, kdy musel každý na střední školu nastoupit, protože první dva roky na ní byly povinné. A kdo nastoupil, obvykle to dotáhl do konce. To má samozřejmě obrovský vliv na úroveň vzdělání populace. Mimochodem, současní Romové mají v průměru nižší vzdělání než jejich rodiče, kteří museli na střední školu povinně. Celkově se přitom úroveň dosaženého vzdělání v populaci zvýšila. Nůžky mezi Romy a zbytkem společnosti se tím pádem ještě více rozevřely.

Několikrát jste jako vzor zmínil západní země. Pravda ale je, že zatímco v České republice máme nulovou negramotnost, o Velké Británii ani Německu se totéž říct nedá.

To je sice pravda, ze statistik to vyplývá, ale má to jeden podstatný háček. Dlouho jsem se v rámci své práce zabýval takzvanou dlouhou prevencí, a mám tedy jednu významnou zkušenost: když dáte sice zdánlivě gramotným absolventům zvláště školy přečíst smlouvu o půjčce, tak jsou sice schopni ji bezchybně nahlas přečíst, ale nerozumí jí a nakonec stejně nevědí, co vlastně podepisují. Jsou totiž takzvané čtenářsky negramotní. Jaká je tedy výhoda dětí, které náš systém naučil písmenka? Že se jednou budou moci upsat úvěrové firmě. Ale zpět k vaší výtce: samozřejmě je nesmysl slepě kopírovat západní Evropu. Je ale užitečné podívat se, jaké zkušenosti mají jinde. A poučit se z jejich chyb i úspěchů.

Barbora Cihelková,

článek vyšel 1. 11. 2016

v příloze Lidových novin Akademie

Projekt K.O.Z.A. podpoří děti, jejich rodiče i učitele

Základem úspěchu je spolupráce všech, kteří mohou ovlivnit vzdělávací cestu dítěte.

Projekt K.O.Z.A. (Kooperace, Otevřenost, Zájem, Adaptace) je tříletý projekt organizací Člověk v tísni, Tady a teď a dvaceti mateřských a základních škol. Je zaměřen na sociálně znevýhodněné děti a klade si za cíl vyrovnávat jejich šance na úspěch v českém vzdělávacím systému. „Kromě dětí tvoří podstatnou část naší činnosti také podpora jejich rodičů a pedagogů mateřských a základních škol,“ vysvětluje Zuzana Ramajzlová, projektová manažerka z organizace Člověk v tísni, která dále přibližuje, jak se v projektu pracuje.

Děti

Do projektu K.O.Z.A. jsou zařazeny děti předškolního i školního věku. Naším cílem je zvýšení úspěšnosti těchto dětí ve škole. Za primární úspěch považujeme již úspěšné zvládnutí povinné školní docházky. Je potřeba si uvědomit, že se zde bavíme o dětech, které často propadají, některé z nich pak díky tomu končí základní školu předčasně v osmé, či dokonce v sedmé třídě. Nicméně základní školou to pouze začíná. Hlavním cílem projektu je, aby tyto děti v dospělosti dosahovaly vyššího společenského statusu. A to jde s nedokončenou základní školou jen těžko. Rádi bychom proto, aby děti vzdělávací systém opouštěly až po dokončení nějakého typu střední školy, která je dokaže daleko lépe připravit nejen na vstup na pracovní trh, ale na život jako takový.

Jsme si vědomi, že se jedná o běh na dlouhou trať. V mnoha případech je potřeba, aby se dítěti dostávalo podpory po celou dobu jeho vzdělávací cesty. Proto je ideální, když k nám dítě přijde co nejdříve, nejlépe už ve třech letech. My se mu rok až dva věnujeme v předškolním klubu a poté přestoupí do běžné školky. Takto připravené dítě je po vstupu na základní školu úspěšné. Avšak jen po určitou dobu. Jelikož vyrůstá v prostředí, kde se mu z různých důvodů potřebné podpory nedostane, problémy se vrátí jako bumerang.

V tu chvíli proto nastupují naši dobrovolníci, kteří se dětem věnují v rámci doučování. Důležité je, že se doučování nezaměřuje pouze na dění ve škole. Doučující, který do rodiny jednou týdně zhruba na dvě hodiny dochází, sem při-

náší i kousek sám sebe. Otevírá tím dítěti pro něj neznámý svět, který leží za zdmi ubytovny či jiné sociálně vyloučené lokality. Právě on může být tím tak často zmiňovaným pozitivním vzorem, který dítěti

20

tolik základních a mateřských škol se stalo partnery neziskových organizací Člověk v tísni a Tady a teď v rámci jeho vzdělávacího projektu K.O.Z.A..

ukáže, co všechno se změní s dosaženým vzděláním. Zároveň působí i na rodiče dítěte, kteří jsou důležitou součástí všech našich aktivit. Je-li tato podpora dlouhodobější, víceletá, pak existuje velká šance, že dítě učivo základní školy zvládne. K tomu jim kromě doučujících pomáhají také naši kariérní poradci, kteří je kromě motivování k úspěšnému dokončení základní školy podporují v pokračování v dalším studiu.

Rodiče

Rodiče chceme přimět k větší podpoře svých dětí. V předškolním klubu je vždy pracovník, který se rodičům speciálně věnuje. Vysvětluje jim, co a proč se v klubu děje, a jak moc je předškolní vzdělání

musí dodržet. U každé služby je to samozřejmě jiné, ale u všech společně platí, že rodiče jsou nedílnou součástí všeho, co se děje. Naše služby rodičům jejich situaci nijak neulehčují, naopak díky této spolupráci jim přibude dost povinností. V předškolním klubu klademe například důraz na pravidelnou docházku či včasné omlouvání případných absencí. Jednak je to podmínka pro to, aby naše práce měla nějaký smysl, zároveň však tím vším, co vyžadujeme, připravujeme rodiče na povinnosti, které je čekají, až začne chodit jejich dítě na běžnou školu. U doučování kromě dalšího požadujeme, aby u toho byl vždy přítomen alespoň jeden z rodičů. Díky tomu je za určitý čas schopn úlohu doučujícího postupně alespoň částečně sám přebírat.

Pedagogové

Se školami a školkami spolupracujeme dlouhodobě, a to především v lokalitách, kam chodí děti, které navštěvují naše předškolní kluby nebo které doučujeme. V rámci projektu K.O.Z.A. nabízíme učitelům vzdělávací kurzy, které se zaměřují na práci s dětmi z nepodnětného prostředí. V případě potřeby pedagogům poskytujeme konzultace v tématech, kterými se dlouhodobě zabýváme. Intenzivněji pak spolupracujeme s učiteli dětí, které doučujeme. Zároveň se školu snažíme propojit s rodiči či terénními sociálními pracovníky tak, aby byli všichni schopni rozplétat příčiny, které vedou k selhávání dítěte při vyučování.

Během projektu tak vzniknou tzv. komunikační platformy. Chceme, aby se v případech konkrétních dětí spojili jejich rodiče, učitelé, doučující, sociální pracovníci neziskové organizace či OSPODu a všichni ostatní, kteří mohou pozitivně ovlivnit vzdělávací dráhu dětí. Chceme je podporovat v tom, aby vše řešili společně. Plánem je, aby se všichni potkávali pravidelně, bude-li to zapotřebí. Je to nová věc, kterou budeme zkoušet v 11 městech. Cílem je, aby se tento způsob řešení stal standardním nástrojem na českých školách. Po skončení projektu pak vyhodnotíme, jak se tyto platformy osvědčí.

11

v tolika městech budou testovány tzv. komunikační platformy, které mají za cíl pomoci řešit konkrétní problémy konkrétních lidí.

důležité pro budoucí vývoj jejich dítěte. Podporuje je v tom, aby se doma dítěti sami věnovali. Paralelně se tedy pracuje jak s dítětem, tak i s rodinou. Stejně tak je tomu i v doučování. Doučující se rodiče snaží do všeho stále více zapojovat a předávat jim své zkušenosti a znalosti, jak se s dítětem učit.

S každým rodičem, s jehož dítětem pracujeme, je podepsána smlouva, která mimo jiné stanovuje podmínky, které

Martin Kovalčík
Člověk v tísni

PRAŽSKÝ PŘEDŠKOLNÍ KLUB je určen pro děti, které se z různých důvodů nedostaly do běžných mateřských škol.

Foto: Rishabh Kaul

ROZHOVOR Úspěch? Dítě připravené na přestup do běžné mateřinky

Dětem, které navštěvují předškolní kluby, se dostává velké míry individuální podpory. Je zde pro ni daleko více prostoru než v často přeplněných třídách běžných mateřských škol.

Věra Cvoreňová a Barbora Jeřábková pracují jako učitelky v pražském předškolním klubu, který provozuje nezisková organizace Člověk v tísni. Klub, který lze vnímat jako alternativu pro běžné mateřské školy, se momentálně nachází v Karlíně, do konce roku ho však čeká velká změna, bude se stěhovat na Smíchov. „Chceme být co nejbližší lidem, kteří naše služby potřebují nejvíce a Karlín se po ničivých povodních v roce 2002 značně proměnil. Rodin, kterým bychom mohli pomoci, zde za poslední roky výrazně ubylo,“ vysvětluje na úvod hlavní důvod stěhování Bára.

Zájem o předškolní klub roste

Předškolní klub je určen především pro děti, které by se z různých důvodů do klasické mateřské školy nedostaly. Přitom předškolní vzdělání potřebují ještě více než jejich vrstevníci. Člověk v tísni provozuje podobných zařízení v České republice celkem dvanáct, jen v roce 2015 jimi prošlo zhruba 260 dětí. Jak to v takovém předškolním klubu funguje? Co mají společného a v čem se naopak liší od klasické

mateřské školy? Kdo do nich chodí a jakých výsledků při práci zaměstnanci organizace s dětmi dosahují? O tom všem a mnohém dalším se dočtete v následujícím rozhovoru.

10

tolik dětí chodilo pravidelně do pražského předškolního klubu. Z toho sedm dětí přestoupilo do běžných školek, jedno do přípravného ročníku a dvě děti nastoupily v září na běžnou základní školu.

Začneme od začátku. Jak dlouho pražský předškolní klub funguje?

Věra: Bavíme-li se o klubu, který funguje na denní bázi, tak zhruba tři a půl roku. Máme otevřeno od pondělí do čtvrtka, vždy na čtyři hodiny denně. Předtím to bylo pouze jednou, později dvakrát týdně. A to nebylo úplně dostačující. Chceme-li dosáhnout pozitivních změn, potřebuje-

me mít možnost s dětmi strávit přeci jen více času než dva dny v týdnu.

Kolik do předškolního klubu chodí zhruba dětí?

Bára: Oproti minulým letům je znát velký nárůst. Dříve byl často problém kapacitu klubu naplnit. Pokud se blížilo léto, tak to ještě šlo, ale v zimě nám sem chodily třeba jen dvě děti. Avšak postupem času zájem o naši školku rostl, až se letos zapsalo šestnáct dětí, z toho pravidelně jich chodilo zhruba deset.

Chodíme do azylových domů

Jak probírá nábor dětí? Předpokládám, že to bude jiné než v běžné mateřské škole.

Bára: Hlavní rozdíl je zejména v tom, že děti samy aktivně vyhledáváme. Nejčastěji navštěvujeme azylové domy pro matky s dětmi.

Věra: Do terénu chodíme obě zhruba dva roky. Zpočátku jsme si to moc nedokázaly představit. Upřímně řečeno jsme z toho byly hodně nervózní. Kdo zaklepe

na dveře? Kdo bude mluvit? Co budeme říkat? Tohle všechno se nám honilo hlavou. Realita byla ale úplně jiná. V azylovém domu totiž spolupracujeme se zdejší sociální pracovníci, které jsme představily to, co nabízíme. Potom jsme ji požádaly, aby tuto informaci předala zdejším rodinám, kde žijí děti, které by do klubu mohly chodit.

Bára: Sociální pracovníce jsou pro nás v tomto ohledu opravdu velkou oporou. My se v prvním okamžiku přímo s rodiči a dětmi vlastně nepotkáme, prvotní kontakt probíhá právě přes ně.

Zkoušely jste shánět děti i jinde, než v azylových domech?

Bára: Dříve jsme zkoušely maminky oslovovat přímo na ulici, ale ukázalo se, že to nebyl nejlepší nápad. Lidi se nás zřejmě trochu báli, mysleli si, že jsme nějaká sekta nebo co. Občas jsme uspěly na Smíchově, kde zdejší lidi znají Věrku díky její práci v terénu a důvěřují jí. V tomhle je nevýhoda hlavního města. Když provozujete předškolní klub například v Bílině či Ústí nad Labem, máte tamější lokalitu perfektně zmapovanou, znáte místní lidi. V Praze jsou naši potenciaální klienti dost roztroušení, typickou sociálně vyloučenou lokalitu zde nenajdete, takže i navazování bližších kontaktů je zde o něco složitější.

Každé dítě něco rádo dělá

Děti máte sehnané, co se děje dál? Předpokládám, že se vám zde nesejde jedna ucelená skupina dětí, ale co dítě, to jiný příběh.

Věra: Pamatuji si, jak jsem loni přišla do klubu a spatřila jsem dvůr, který byl úplně zaplněný kočárky. Samozřejmě jsem měla radost, ale zároveň tam byla i jistá nervozita hraničící až se strachem. Ty děti vidíte poprvé, neznáte je, nevíte, jak budou na co reagovat, jaké mohou nastat potíže, co si k nim můžete dovolit, jak se k nim chovat. Samotné výuce proto předchází určitá doba seznamování, během které se snažíme navzájem poznat, zjišťujeme, co které dítě potřebuje.

Jak dlouho tato „seznamovací fáze“ přibližně trvá?

Bára: To je vždy individuální. Nejdříve necháváme děti si vše prožít, poznávají, jak to v klubu chodí. Učí se, že zde platí taková a taková pravidla. Děti také dostávají neustálou zpětnou vazbu na to, co dělají. A to celé může trvat třeba i dva měsíce, teprve potom se začínáme učit například barvy.

Věra: Děti musí získat nejdříve pocit bezpečí, musí se do klubu těšit. Bez toho to nejde. Pokud by dítě chodilo do klubu s pláčem, bylo by něco špatně. To by potom byla veškerá snaha marná.

Kouzelné nůžky otevřely malé Elis dveře do světa

Elis nastoupila do pražského předškolního klubu, když jí bylo zhruba dva a půl roku. Právě se tehdy se svojí maminkou přestěhovala v krátké době do již druhého azylového domu. Přišla tenkrát se svým kamarádem Mírou, který byl pro ni vzorem a oporou. Byl jediný, s kým si hrála. Byla tichá, okolní svět pro ni téměř neexistoval. Na první pohled bylo patrné, jak málo si věří.

„Seznamovaly jsme se spolu dlouho. Pokud probíhaly společné aktivity, tak se Elis občas projevila, ale pokud jsme se jí zeptaly přímo, mlčela. A to přesto, že odpověď znala,“ říká Bára, jedna ze dvou učitelek, která s Elis v klubu pracovala. První změny k lepšímu se tak projeví až za několik měsíců. Nejdříve si sama přišla sednout do kruhu k ostatním dětem, poté začala bořit svoji komunikační bariéru a vše vyvrcholilo ve chvíli, kdy v sobě zlomila svůj strach a rozhodla se prolézt látkovým tunelem, který v předškolce je. To pro ni byl vždy nepřekonatelný problém, avšak jednoho dne už nechtěla být jediná, která to nedokáže.

Nikdy neodmítla žádost o jakoukoli pomoc

To však byl pouze začátek. Opravdový zlom nastal ve chvíli, kdy vzala poprvé v životě do ruky nůžky. „Chvilí, kdy poprvé ustříhla kus papíru, byl pro mě jeden z nejsilnějších okamžiků, které jsem během své práce zažila. Úplně se jí rozzářily oči, začala se smát a její nadšení neznalo mezí. Nevycházela z údivu z toho, co to dělá. Ten moment, kdy poprvé ustříhla kus papíru a on spadl na zem, nikdy nezapomenu. Bylo to okamžik absolutní radosti,“ vypráví Věra, druhá paní učitelka.

Přes tyto pokroky však byla Elis neustále svá. V klubu například pořádali karneval, na který se všechny děti moc těšily. Každé mělo připraveno svůj kostým, včetně Elis. Bylo vidět, jak moc se jí její šaty líbí, ale problém nastal, když ji paní učitelky požádaly, aby si je oblékla. Nechtěla. Proč, to věděla asi jen ona sama, avšak v ten okamžik se opět proměnila v tu nesmělou holčičku, která před měsícem poprvé otevřela dveře klubu.

Žádné prosby ani přemlouvání nepomáhalo, až si paní učitelky vzpomněly na to, že malá Elis velmi ráda s čímkoliv pomáhá. Vzaly ji proto do místnosti, kam předtím své šaty odložila, a zkusily na ni malou fintu. „Vzala jsem plnou náruč čehosi nepotřebného, s tím, že to musím odnést vedle. Jediné, co už jsem na oko nepobrala, byly právě Elisiny šaty. Poprosila jsem ji proto, jestli by je nemohla vzít a odnést vedle...anebo si je rovnou obléci, když už je má vlastně v ruce. Bez jakýchkoli problémů souhlasila. To je právě Elis. Kdykoliv mohla někomu pomoci, tak to bez myšlenky udělala. Užít si jen tak radost z něčeho, co jí život nabídl, však pro ni byl zpočátku velký problém,“ vzpomíná Věra.

Z maminky se stala její velká kamarádka

Po roce a půl, který strávila v pražském předškolním klubu, se Elis chystá do klasické mateřské školky. Za tu dobu totiž dosáhla takových pokroků, že nastal čas otevřít dveře do skutečného světa. Naučila se komunikovat s ostatními dětmi, je aktivní, věří si, ví, co chce a umí si o to říct. Před tím vždy jen stála opodál, nic neříkala a rozplakala se kvůli jakékoliv maličkosti.

Velkých pokroků však dosáhla i její maminka. Její přístup je diametrálně odlišný od doby, kdy přišly poprvé. Je vidět, že se celkově zklidnila, což se pozitivně projevilo i na chování její dcery. I díky tomu se Elis otevřela. Už nemusí být jen ve střehu, kdy přijde další zákaz nebo příkaz, ale může se chovat přirozeně - jako dítě.

A máma je její kamarádka. A to velmi svědomitá kamarádka. Své dítě pečlivě omlouvá, když věděla, že Elis nepřijde. A to třeba i týden dopředu, což rozhodně není v klubu běžné. „Ohromně se také proměnily její stravovací návyky. Zpočátku dostávala Elis pouze sladké svačiny, ale poté, co si promluvila s paní učitelkami, se to snažila změnit. A byla na to i patřičně hrdá, už od dveří hlásila: Dneska máme k svačině sýr a jablko. Bylo vidět, že se snaží, že to, co v klubu uslyší, nepouští jedním uchem tam a druhým ven,“ uzavírá vyprávění Bára.

NŮŽKY dávají malé Elis spoustu radosti.

Foto: Rishabh Kaul

PŘEDŠKOLNÍ KLUBY nepředstavují pro klasické mateřské školy konkurenci. V ideálním případě fungují jako jejich předstupeň.

Foto: Rishabh Kaul

Co děláte, když některé z dětí vámi daná pravidla neakceptuje?

Bára: Pokud se něco podobného děje, nejdrív mu znovu vysvětlíme co a proč bychom po něm chtěli a pokud i tak odmítne spolupracovat, necháme ho klidně dělat něco, co ho baví. A každé dítě má něco, co dělá rádo. Chce to trochu trpělivosti, ale vždy lze něco najít.

Pochválit může každý

Nevede to ale potom k tomu, že jsou děti spíše odměňovány za to, že zlobí?

Věra: Tak to určitě není. Uvedu příklad. Měly jsme tu chlapečka, pro kterého byl velký problém vydržet s ostatními v kruhu. Byl velký neposeda, neustále někam odbíhal. Věděly jsme, že si rád kreslí, takže když začal vyrušovat, daly jsme mu k dispozici pastelky a řekly mu, ať si jde kreslit, jestli chce a vrátí se, když bude chtít. To se stalo několikrát, až zhruba po měsíci chlapec nechtěl být neustále mimo kolektiv a přestal vyrušovat. Vtip je v tom, že mu neříkáme: Ted zlobíš, běž si stranou kreslit. Ale řekneme mu, že my ostatní si tady povídáme a pokud tu s námi nechce být, může si najít jinou činnost. A kdyby chtěl, může si přijít zase s námi povídat. Vždy tam musí být ta možnost návratu.

Bára: Najít u každého dítěte něco, co dělá rádo, co ho baví, je důležité i kvůli něčemu jinému. Když dítě dělá, to co ho baví, tak mu to většinou o to víc jde a vy máte možnost ho chválit. A naše děti, tedy děti, které chodí k nám do klubu, trpí velkou ab-

sencí pozitivní zpětné vazby. Mnoho z nich to zažije až u nás.

Proč tomu tak je? Člověka by mohlo jednoduše napadnout, že rodiče tyto děti zanedbávají, ale to, že je k vám přivedou, svědčí spíš o opaku. Evidentně jim není jedno, co s jejich dětmi bude. Jak si sami pro sebe vysvětlujete, že doma nezažijí pocit úspěchu?

Věra: Těžko říci. Podle mě to souvisí se životní situací, ve které rodina žije. Když si uvědomíte, co všechno musí řešit, do jakých životních nesnází se dostávají, a pokud k tomu připočtu fakt, že některé z rodin tak žijí po celý život, tak mi z toho

Bára: Ano, tak to bohužel velmi často je. Rodiče se svými dětmi někdy komunikují pouze pomocí zákazů a příkazů – tohle nesmíš, tohle nedělej.

Na děti je více času

Pojďme zpět. Dva měsíce seznamování uběhly a nyní přichází na řadu výuka. Zkuste popsat, jak probíhá, v čem se liší od běžné mateřské školy?

Bára: Ten nejzásadnější rozdíl je asi v míře individuální podpory. Je to samozřejmě způsobené také tím, že zde máme daleko menší počet dětí než je ve třídě klasické mateřinky.

Největší rozdíl mezi předškolním klubem a klasickou mateřskou školou je v míře individuální podpory.

vychází, že to prostě a jednoduše neumí. Může to znít zvláštně, ale myslím, že to tak je.

Bára: Nicméně si myslím, že žádná životní situace není omluvou proto, aby někdo neměl čas nebo prostor pro pochvalu svého dítěte.

Věra: S tím souhlasím, ale zároveň si myslím, že opravdu existují rodiče, kteří to neumí a to mimo jiné také proto, že to sami nikdy nezažili. Takže ani neví, že by to měli dělat.

Věra: V tom máme výhodu, ale zároveň je s tím spojeno i jedno úskalí. Dítě do našeho klubu chodí dejme tomu rok, dosáhne i díky individuální podpoře učitelky takových pokroků, že může nastoupit do běžné školky. Zde však narazí na skupinu 25-ti dětí, se kterými pracuje pouze jedna paní učitelka, takže na nějaký individuální přístup není prostor. To je pro „naše“ dítě obrovský šok.

Bára: Ale aby nedošlo ke zbytečné mylce. Námi uplatňovaný individuální přístup neznamená, že děti nejsou v kolektivu. Naopak, právě socializace patří mezi nejdůležitější dovednosti, na kterých u dětí pracujeme.

Našly byste ještě nějaké další zásadnější rozdíly?

Bára: Zase mě napadá ta neustálá zpětná vazba, pro kterou v běžné mateřince

Největší radost? Když Tobiáš vybarvil obrázek stejně pěkně jako ostatní děti

„Děti do předškolního klubu vodí a vyzvedávají je z něj jejich rodiče,“ tak zní jedno z pravidel, které zde platí. Jenže právě to může někdy být tou největší překážkou, a to zvláště v Praze, kde to do klubu může být z domova klidně i hodina cesty. „Je-li potřeba, a pokud je to samozřejmě možné, tak děti občas do klubu vodíme. Ale nechceme z toho dělat pravidlo, děláme to pouze ve výjimečných případech,“ říká Věra, která v předškolním klubu pracuje. Mezi tyto výjimečné případy patřil i malý Tobiáš, který do klubu přišel v září 2015, v době kdy mu byly tři roky.

„S rodinou jsem se znala díky tomu, že k nám před tím chodili Tobiášovi dva starší bratři,“ vypráví Věra. Právě znalost rodinného prostředí byla důvodem, proč svolila k tomu, že ho po určitou dobu bude do klubu doprovázet. „Odvést bratry do školky a poté Tobiáše k nám, to pro maminku znamenalo velký problém. Neměla peníze na MHD, takže každou cestou metrem riskovala pokutu, která by pro její rodinu znamenala pohromu,“ vysvětluje. Jednalo se však o krátkodobé řešení, po čase bylo potřeba, aby maminka Tobiáše vodila i vyzvedávala sama. „V ten okamžik jsme se bály, že k nám přestane chodit. Ale nestalo se,“ doplňuje Věra.

Zdravý raubíř

Tobiáš má kromě bratrů i sestřičku. Je ze všech sourozenců nejmladší a občas to bylo znát. Hrozně ho například rozcilovalo, když mu někdo řekl, že je ještě malý, nebo když sám nedosáhl na kliku od dveří. „Přesto ho bylo všude plno, byl to takový zdravý raubíř,“ vypráví Bára, Věřina kolegyně a pokračuje: „Když přišel do klubu, měl velké problémy se soustředěním, na jednom místě nevydržel déle než dvě minuty. Snažily jsme se ho proto udržet u činnosti, u kterých nějaký čas vydržel, protože ho bavily. Až poté byl schopný se soustředit na méně oblíbené činnosti, mezi které patřilo například vymalovávání.“ A trpělivost se vyplatila, postupem času barevných ploch přibývalo, až jednoho dne dokázal vybarvit celý obrázek.

Ze všech dětí v klubu zaznamenal Tobiáš zřejmě jeden z největších pokroků. Nicméně to nebylo jen tak, vše šlo skokově. Rychle zvládnul adaptaci v novém prostředí, ale pak začal jeho vývoj stagnovat. Téměř celý rok měl problém naučit se

TOBIÁŠ je skvělý parták pro jakoukoliv hru.

Foto: Rishabh Kaul

barvy a pak najednou, v květnu z ničeho nic, udělal obrovský skok dopředu a během chvilky se naučil vše, co mu předtím nešlo. Právě tehdy vybarvil svůj první celý obrázek, z čehož měl obrovskou radost. A nejen z obrázku, ale i z poznání, že to dokáže stejně jako ostatní děti. „Děti se učí a inspirují samy od sebe, všímají si, co a jak dělají ostatní. A Tobiáš všechny ty měsíce viděl, že většina dětí má pěkně vybarvené obrázky a on jen čmáranici. To se teď změnilo,“ vypráví Bára.

Parták pro hru

Kromě soustředění měl Tobiáš problém najít si kamarády. Díky tomu, že vyrůstal se staršími sourozenci, byl trochu neobratný ve vymezování si vlastního prostoru. Starší bratři měli vždycky navrch, takže Tobiáš si často vynucoval pozornost, někdy až zbytečně agresivně. Ke konci už to ale zvládal bez problémů, s ostatními nesoúpeřil, ale byl s nimi prostě kamarád, parták pro hru. „Vždy se pak zajímal, kdo bude ve školce, s kým si bude moci hrát, a proč ten nebo ta dnes chybí. I z toho bylo patrné, jak se na ostatní těší, jak chce s nimi být,“ říká Věra. Nyní Tobiáše čekají noví kamarádi, od nového školního roku nastoupí do stejné školky, kam již chodí jeho sourozenci. „Možná by stá-

lo za zvážení, jestli by neměl u nás ještě půl rok zůstat. Nicméně maminka chce, aby přestoupil, a my jí v tom budeme maximálně podporovat, tak jako vždy, když se rodiče rozhodnou, že chtějí, aby jejich dítě chodilo do běžné mateřské školky,“ dodává Bára.

Podporu si Tobiášova maminka zaslouží, za celou dobu spolupráce ušla velký kus cesty. Pochopila, jak je pro její děti předškolní příprava důležitá a v rámci svých možností se s tím snaží něco dělat. Když se například dozvěděla, že by Tobiášovi bratři byli jediní, kdo by nejeli na školkový výlet, tak se s tím nesmířila. Dala podle svých slov poslední peníze na to, aby jim výlet dopřála. Nechtěla, aby byli smutní z toho, že kvůli penězům nemohou dělat to, co ostatní. „A pak s nadšením vyprávěla, kde všude kluci byli a co zažili,“ dodává Věra. Mimochodem, o tom, že vzdělání svých dětí bere opravdu vážně, svědčí i fakt, že během prázdnin sháněla někoho na doučování pro svého nejstaršího syna, který nastupoval do první třídy. Chtěla, aby byl co nejlépe připraven. A zároveň přemýšlila dopředu, nepřijde za půl roku s tím, že to syn ve škole nezvládá, ale snaží se případným problémům předejít. „V tom já osobně vidím asi ten největší pokrok,“ uzavírá své vyprávění Bára.

Denis, Slávek a Patrik: bratři, kteří drží při sobě...

Denis, Slávek a Patrik jsou bratři, o které se stará jejich babička. V předškolním klubu se poprvé objevili v době, kdy bylo nejstaršímu Slávkovi šest, prostřednímu Patrikovi pět a benjamínkovi Denisovi čtyři roky. Zpočátku byli chlapci velmi tišší. „Myslím, že to bylo částečně způsobeno i babičkou, která se v té době strachovala, že o ně přijde. Svě obavy přenášela i na své vnuky, kteří se tak báli jakkoliv projevit. Proto jsme si s ní promluvívaly a ujistily ji, že jsme tady proto, abychom ji a její vnuky podpořily. To částečně pomohlo, průlom pak přišel ve chvíli, kdy soud dětí definitivně svědčil babičce do opatrovnictví,“ doplňuje Věru její kolegyně Bára.

Kluci byli velmi samostatní, zároveň bylo mezi nimi cítit pevné sourozenecké pouto. Ve všem drželi při sobě a navzájem se podporovali. Avšak nestrnili se, s ostatními dětmi vycházeli bez problémů. Dokonce jim časem začali pomáhat, nej-

častěji s oblékáním. Díky pravidelné docházce se v klubu cítili čím dál tím lépe, školka jim dávala pocit bezpečí. Navíc měli daný plán a pevný řád. Věděli, co je čeká, co se bude dít. To pro ně bylo, vzhledem k častému stěhování, velmi důležité a podstatné.

Přesto, že jsou bratři, každý měl něco svého. „Patrik často pozoroval svoji kamarádku Emu, jak si čte. Tedy čte, ona samozřejmě číst ještě neuměla, ale vždy si vzala knížku a podle obrázků dokázala odříkávat příběhy. Jednou si Patrik sedl vedle mě, vzal do ruky knihu a začal vyprávět také. Se Slávkem jsme zase zapracovali na dělení úkolů. V září nastupuje totiž do školky,“ vypráví Věra. A nejmladší Denis? Na tom bylo od začátku poznat, jak moc stojí o pozornost. „Jednou mi dokonce políbil i ruku, aby mi dal najevo svoji přízeň. Prostě typický nejmladší sourozenec,“ dodává s úsměvem Věra.

Důležitou osobou v jejich životě je babička. „Skvělé je, že se nebála přijít a říct: Chci, aby kluci chodili do pořádné školky, aby se jim dostalo dobrého vzdělání, ale moc nevím, jak na to,“ vypráví Bára a pokračuje: „My jí jen doporučili školu, řekly jí, kdy a kde jsou zápisy a co je k nim potřeba. Poděkovala s tím, že víc nepotřebuje a zbytek zařídí sama. A to také udělala.“ U mnoha jiných je přitom cítit, že nechtějí přiznat, že svoji roli nezvládají, že něco neumí. Zde je však znát, že sama již vychovávala pět dětí, takže má daleko více zkušeností než o generaci mladší maminky.

Bratři v předškolním klubu strávili zhruba půl roku. Za tu dobu dosáhli značného pokroku. Slávkovi se kromě toho také podařilo zvládnout zápis do školky. A Denis a Patrik několikrát navštívili v rámci adaptačních pobytů školku, kam budou v září chodit. Takže nejdou do neznáma, ale vědí, co je čeka.

není bohužel tolik času a prostoru. A přitom jde o základní komunikační prostředek, díky kterému může dítě dosáhnout velkých pokroků.

Cílem je přestup do běžné školky či úspěšný vstup na ZŠ

Co je cílem vaší práce? Kdy si můžete říci „Podařilo se“?

Bára: To je vlastně velice jednoduché. Úspěchu dosáhneme ve chvíli, kdy se nám podaří dítě připravit tak, že je schopné nastoupit do běžné mateřské školy. A víme, že to tam zvládne. Pokud nepřestoupí do běžné mateřinky, je naším cílem připravit ho, nebo ji, na úspěšné zvládnutí zápisu na základní školu.

Sledujete, jak se dětem daří, když opustí váš klub?

Bára: Snažíme se sledovat, co se s dětmi děje, avšak je to dost složité. Musíme si uvědomit, že děti, se kterými pracujeme, žijí v ubytovnách či azylových domech,

takže nám velmi často mizí z dohledu. Když ale víme, kde jsou, kam chodí do školky, tak se v rámci možností snažíme zjišťovat, jak se jim daří.

A jak se jim tedy daří? Můžete říci, že vaše práce na ně měla nějaký dlouhodobější vliv?

Bára: To bychom museli brát případ od případu. Byl tu třeba chlapec, který k nám chodil rok, rodičům jsme pomohli najít školu, kde nemuseli platit. Nicméně víme, že tam moc nechodil a nyní nezvládl první třídu. Ale zase na druhou stranu je mnoho dětí, které po přípravě u nás nastoupily do běžné školky, chodí tam a prospívají. Nedávno jsme například měly obrovskou radost, když jsme se dozvěděly, že jeden z chlapců, který k nám do předškolního klubu před časem chodil, teď jede na školu v přírodě. To je skvělé. Víme, že právě u nás se naučil fungovat v kolektivu jiných dětí, což mu před tím dělalo velké problémy. A teď jede s ostatními na opravdovou školu v přírodě.

Věra: Musíme si uvědomit, že pracujeme s dětmi, které jsou bez vnější podpory velmi často odsouzeny k životnímu neúspěchu. Takže pokud bychom byly schopny přispět k lepší budoucnosti jen jednomu dítěti z deseti, byl by to pro nás úspěch. Avšak můžu s klidem prohlásit, že se nám to daří v daleko větším počtu. Pokud mám být konkrétní, tak za školní rok 2015/2016 k nám pravidelně chodilo deset dětí, z toho se podařilo umístit sedm dětí do běžných mateřských škol, jedno do přípravného ročníku a dvě nastupují na běžnou základní školu. Jak se jim tam bude dařit, to samozřejmě ukáže až budoucnost, ale my pevně věříme, že jsou připraveny v novém prostředí uspět. Bude to samozřejmě záležet na mnoha okolnostech, ale jsem přesvědčena, že díky tomu, že se připravovaly u nás v klubu, je jejich šance přeci jen větší. Vidím totiž, jakých za tu dobu dosáhly pokroků. To mě naplňuje optimismem.

Martin Kovalčík
Člověk v tísni

Jenifer už se nebojí běhat s kamarády. Ví totiž, že to zvládne.

V příběhu malé Jenifer sehrála podstatnou roli náhoda. Když přišla do předškolního klubu poprvé, neustále plakala, nechtěla tu být. Vše se zdálo marné, a tak to maminka po pár pokusech vzdala a přestala dceru do klubu vodit. Uplynulo několik měsíců a Věra, jedna z učitelek klubu, obě dvě potkala v obchodě. „Řekla jsem si, že to ještě jednou zkusím. Jenifer byla přeci jen o něco starší, a tak by vše mohla zvládat o něco lépe. Prohodila jsem s maminkou pár slov, dala jí informační leták a rozloučila se s nimi,“ vypráví Věra.

Po několika dnech od tohoto setkání se otevřely dveře a do předškolky vstoupila Jenifer. Sice opět se strachem v očích, ale byla tu. Bylo jí tehdy pět let. Její obavy byly způsobeny především tím, že se hůře pohybuje. Od narození má bohužel problémy s achilovkou, které operace odstranila jen částečně. To poznamenalo i přístup její maminky, která ji velmi hlídala. Hodně věcí jí nedovolovala, protože se bála, že by se mohla zranit. Jeni nesměla běhat, sama chodit, pořád ji musel někdo držet za ruku. Důrazně apelovala na paní učitelku, aby dávala pozor na to, aby do ní někdo nestrčil, když si hraje s ostatními dětmi.

„Obavy maminky jsme samozřejmě chápaly. Na druhou stranu bylo potřeba Jeni zapojit do kolektivu a všechny tyto zákazy vedly k její separaci. Byla nejistá, bála se sama udělat krok, protože věděla, že by se na ni maminka zlobila, kdyby to zjistila. To vše zapříčinilo, že se Jeni ostatních dětí stranila a vyhledávala spíš společnost dospělých,“ vypráví Bára, druhá z učitelek pražské předškolky.

Nebýt první? Nevadí!

Pohyb je však nedílnou součástí programu klubu a Jeni nechtěla stát stranou, i když to pro ni bylo velmi složité. „Promluvíly jsme si s maminkou a přesvědčily ji, že je na čase, aby Jeni svou bariéru začala pomalinku bourat. Souhla-

sila, i když s velkými, a naprosto pochopitelnými obavami. Jeni tak nejdřív zkoušela sama chodit, pak i běhat, vše samozřejmě za naší asistence. Ze začátku sice hodně padala, ale nevzdávala to. A vyplatilo se, její pohyb se neustále zlepšoval, až odhodila veškerý strach a jediné, co chtěla, bylo běhat s ostatními dětmi. A nejen to, dokonce vždy chtěla být první.

Během to však neskončilo. Jeni měla také velké problémy s chůzí po schodech. Měla, už nemá, protože, když zjistila, že dokáže běhat jako ostatní, tak by mohla zvládnout i ty zpropadené schody. „Nejdřív se hodně bála, ať už šla nahoru nebo dolů. Byly jsme u ní, pomáhaly jí a povzbuzovaly. Bylo vidět, jak to chce zvládnout. A cvičila to tak dlouho, až se jí to podařilo,“ říká paní učitelka Věra.

Čeká ji přípravný ročník

Po roce, který Jenifer strávila v pražském předškolním klubu, jde nyní do přípravného ročníku. „A to je pro ni moc dobře. Potřebuje být v dětském kolektivu déle než je tomu u nás, navíc zde byla vždy nejstarší, což také není dobře. Maminka by byla sice ráda, kdyby u nás pokračovala, vidí, že je u nás spokojená. Ale z našeho pohledu jsme jí předaly vše, co jsme mohly. Navíc v přípravném ročníku bude v kolektivu dětí, se kterými poté nastoupí do první třídy. To jí podle nás velmi pomůže, právě na vztahu s ostatními dětmi musí nejvíce zapracovat,“ vysvětluje výhody zvoleného řešení Bára.

A už je na to připravena. Díky předškolnímu klubu poznala pocit, že zvládne překonat i ty nejhorší obavy a strachy. Možná nikdy nebude první, ale to nevadí, protože hlavní je, že ví, že dokáže běhat s ostatními. Žádné schody už pro ni nejsou nepřekonatelnou překážkou. Poznala, že pokud se bude snažit, všechna ta traumata, která ji dříve tolik ovlivňovala, nadobro zmizí.

Když se z jídla stane strašák...

Žanetka nechodila do klubu úplně pravidelně. To samo o sobě znamenalo komplikaci, avšak to nebyl ten největší svíz. U ní se řeší především jídlo. „Doma do sebe občas nasouká alespoň polévku nebo špagety, avšak u nás snědla jen rohlík a termix. Přitom má staršího sourozence, který dostává stejnou stravu jako ona, a sní všechno. Zkoušely jsme jí jídelníček obohatit, ale bez úspěchu. Pokud ji zkusíte přemlouvat, začne plakat. Dokonce jí jídlo nabízely i ostatní děti, i je však odmítala,“ vypráví paní učitelka Věra.

Z jídla se tak stal strašák. K prvním slzičkám stačilo, aby viděla přicházející paní učitelku s kouskem banánu. „Po týdnu přemlouvání jsme toho proto nechaly. Nechtěly jsme Žanetu neustále stresovat, pro nás je důležitější, aby k nám chodila ráda,“ dodává Bára. Co bude však dál? Díky svému problému nepůjde v září do běžné školky, ale zůstane ještě nějaký čas v předškolním klubu. Maminka se totiž bojí, že by se dceřiny problémy s jídlem ve školce ještě více prohloubily. „Stále čekáme na malý zázrak, který celou situaci zvrátí. U dětí to tak často bývá. Ale nechceme pouze čekat. Od září budeme daleko intenzivněji spolupracovat s její maminkou,“ říká Bára.

Při hledání řešení si také chtějí vzít příklad z jiného předškolního klubu, kde se vyskytl podobný problém. Tam se s maminkou dohodli, že ve třech letech nemá cenu brát dítě k dietologovi, ale že jednou za půl roku budou brát dítě na rozbor krve, aby zjistili, jestli nechutenství nemá vliv na jeho zdravý vývoj. „U Žanety uvidíme, jak se vše vyvine,“ říká Věra. Pozitivní rozhodně je, že maminka již vše řeší s praktickou lékařkou. „Problém s jídlem se však netýká pouze Žanety, u té je extrémní, ale setkáváme se s ním u řady dětí. Mají málo pestrou stravu. Příští školní rok proto chceme pro rodiče uspořádat seminář, který se jídlem bude zabývat,“ dodává Bára.

DĚTI NETRÁVÍ VEŠKERÝ ČAS pouze v prostorách předškolního klubu. Jakmile je to jen trochu možné a dovolí to počasí, vyrazí všichni za dobrodružstvím do parku nebo třeba na dětské hřiště.

PANÍ UČITELKA VĚRA pomáhá malému Minhovi s oblékáním. Přestože Minh nemluví česky, nikdy nebyl stranou kolektivu.

DĚTI SE MUSÍ V KLUBU cítit dobře a v bezpečí. Jinak by sem nechodily rády, což by se projevilo i v dosažených výsledcích.

BÁRA, DRUHÁ UČITELKA, se věnuje malému Tobiášovi. Díky menšímu počtu dětí ve třídě je zde více času na osobní přístup. 4x foto: Rishabh Kaul

ÚSPĚŠNÉ DOUČOVÁNÍ? Dítě se díky němu do školy víc těší, protože pro něj přestává být místem, kde pouze selhává.

4x foto: Rishabh Kaul

PŘÍBĚH Návštěva knihovny? Pro Samuela je to největší radost

Kvalitní spolupráce s rodiči dítěte patří mezi základní podmínky úspěchu každého doučování.

„Se Samuelem a jeho třemi sourozenci jsme se poprvé setkali zhruba před deseti lety. Tehdy jsme řešili především situaci okolo jeho sestřenice a bratrance, kteří žili v dětském domově, a Samuelova maminka si je chtěla vzít pod svá křídla. Počalo se a my jsme obě děti začali mimo jiné také doučovat,“ vypráví Adriana Černá, koordinátorka dobrovolníků, kteří se v Praze věnují doučování. To probíhá v rodině i v současnosti, dobrovolnice Soňa se zde nyní věnuje právě Samuelovi.

Samuela jsme začali doučovat ve druhé třídě, v době, kdy kvůli zdravotním problémům zameškal velké množství hodin

a hrozilo mu propadnutí. Díky své pili a za pomoci dobrovolníka se však na přezkoušení, které ještě mohlo jeho propadnutí zabránit, dobře připravil a vše zvládl na výbornou. Letos tak nastoupí do páté třídy. I když mu propadnutí nyní už rozhodně nehrozí, podporu dobrovolníka stále potřebuje. „Je to dáno především tím, že mu maminka se složitější látkou nedokáže sama pomoci. Přesto se však nikdy nehodlala smířit s tím, že by její děti díky tomu neměly kvalitní vzdělání. Ohromně jí na tom záleží, což je poznat i podle toho, jak moc si váží pomoci, které se jí dostává,“ chválí maminku Adriana Černá. Právě kvalitní spolupráce s rodiči je podmínkou

úspěchu každého doučování. Dobrovolnice Soňa díky ní neztrácí čas s domácími úkoly, to je práce maminky nebo některého ze starších sourozenců. Soňa jim jen pomůže s tím, jak je dělat a kontroluje, jestli je vše správně vypracované. Doučování v tomto případě sleduje dlouhodobější cíle, jakým je například rozšiřování všeobecného rozhledu. Základem každé hodiny je samozřejmě i zde samotné učení, avšak díky tomu, že vše probíhá, tak jak má, je čas i na jistou nadstavbu. Tu tvoří občasná návštěva knihovny či vyhledávání zajímavých věcí na internetu, které Samuela baví. Především knihovnu si Samuel zamiloval, půjčuje si zde knihy, které by si jeho maminka jinak bohužel nemohla dovolit. Naposledy to byly encyklopedie vesmíru a knížka o dinosaurech. To pak celé týdny nemluvil o ničem jiném.

Mezi základní povinnosti rodičů v rámci doučování patří:

- V domácnosti musí být během doučování klid. (Pro mnoho z nás je to jednoduše splnitelná podmínka, avšak zkuste si představit, že žijete například na ubytovně)
- Vždy musí být přítomný dospělý člen domácnosti (mimo jiné i kvůli bezpečnosti)
- Dítě nesmí mít enormní počet zameškaných hodin (jde o efektivitu pokud dítě do školy nechodí, je s ním pak těžké cokoliv dohnět)
- Pokud má doučování odpadnout, tak to rodiče musí nejméně den dopředu omluvit (nechceme zbytečně plýtvat vzácným časem našich dobrovolníků)
- Rodiče musí pravidelně spolupracovat nejen s dobrovolníkem, ale i s koordinátorem doučování...
- Rodiče musí dohlížet na plnění veškerých úkolů, které doučování provází...

Neuhnout z cesty

Po úspěšném zvládnutí zkoušek, které zabránily jeho propadnutí, nastalo u Samuela značné zlepšení. „Přesto naším primárním cílem stále je, aby se chlapec prospěchově nezhoršil, aby neuhnul z nastolené cesty. Samuel je velmi schopné dítě, ale pokud se objeví nějaký problém,

rychle ztrácí motivaci. Skvělé je, že má výborného pana učitele, který ho podporuje a věnuje se mu v rámci svých možností individuálně. Okolo Samuela tak funguje jakási záchranná síť, kterou tvoří učitel, maminka a my, která je schopna podchytit vše hned v začátku a nenechat problém přerůst do ještě větších rozměrů," říká Adriana Černá, která je s panem učitelem v pravidelném kontaktu. Potkává se s ním jednou za půl roku, aby spolu zhodnotili, v čem se Sam zlepšil a na co je naopak potřeba se zaměřit. V případě nutnosti pak není problém se s panem učitelem kdykoliv spojit telefonicky nebo pomocí emailu.

Díky doučování se Samuel začal zajímat o témata, se kterými by se jinak zřejmě nesetkal. Prohlubuje si tak všeobecné znalosti a roste jeho zvědavost. Kromě toho byl Samuel již na druhém táboře, který pořádá pražská pobočka organizace Člověk v tísni pro děti, se kterými pracuje. Poprvé zde strávil pouze tři dny, pak si pro něj maminka přijela, protože se mu hodně stýskalo. Avšak na druhém táboře již nic podobného nenastalo, Sam zde zůstal po celou dobu pobytu a vše si náležitě užíval.

„To vše je možné jen díky skvělému vztahu, který jsme si s rodinou během let vybudovali. Rukama nám prošly téměř všechny děti z rodiny. Markéta, chlapcova sestra, se vyučila a dnes již pracuje, Nikolas, jeho bratranec, studium na učilišti právě dokončuje. Doučovali jsme i jeho starší sourozence. Jeho nejmladší bratr pak zřejmě nastoupí do předškolního klubu. Všichni v rodině vědí, že v nás mají oporu, řeší s námi i mimoškolní problémy,“ uzavírá vyprávění o Samuelovi a jeho rodině Adriana Černá.

Neděláme práci za rodiče

O tom, jaké děti do programu doučování přijmeme, závisí na několika faktorech. První z nich je socioekonomická situace rodiny. Do programu bereme primárně rodiny, které si nemohou dovést komerční doučování, nebo by to v jejich rozpočtu byla nepřijatelně velká položka. Druhým, ještě podstatnějším faktorem, je vzdělání rodičů. Právě nízké vzdělání rodičů často stojí za školním neúspěchem dětí. Další otázkou, kterou řešíme, jsou ostatní okolnosti, které mohou stěžovat pobyt dítěte ve škole. Takovými okolnostmi může být například diagnostikovaná dyslexie, hyperaktivita, ADHD a jiné poruchy. Poslední podmínkou je aktivní přístup rodičů. Není možné, aby tuto službu brali jako něco, co jim má odlehčit v jejich starostech. Naopak, pro rodiče to přináší další povinnosti.

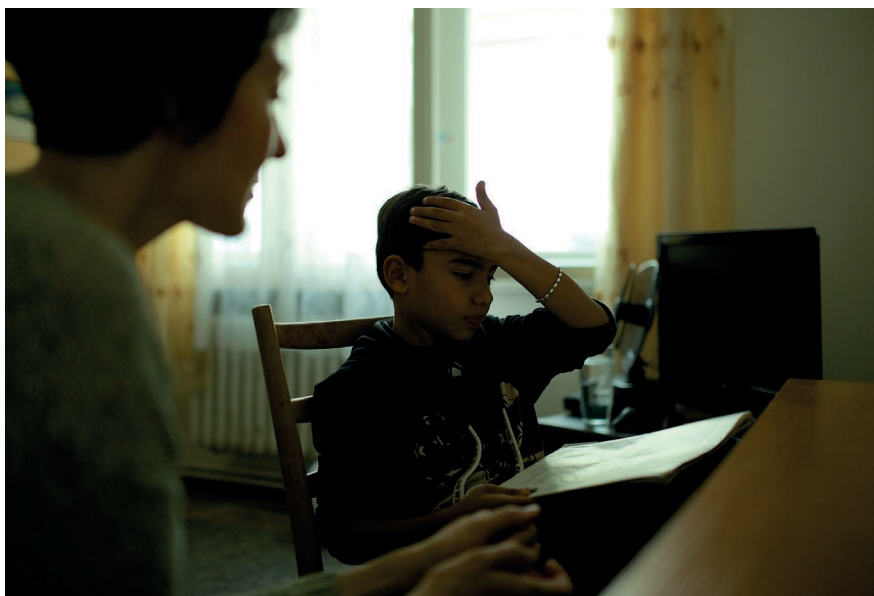
Martin Kovalčík
Člověk v tísni

DOBROVOLNÍK dochází každý týden do rodiny...

...KDE POMÁHÁ S UČIVEM, které je právě potřeba probrat.

DĚTI SE DÍKY TOMU cítí ve škole jistější, jsou aktivnější, klesá počet zameškaných hodin.

PŘEDSTAVA, ŽE DÍTĚ ODEVZDÁ ŠPATNĚ VYPRACOVANÝ ÚKOL, vyvolává v mnohých rodičích pocit studu.

Ilustrační foto: CC BY 2.0 - __Jens__

KOMENTÁŘ

Domácí úkoly nás nakonec přicházejí velmi draho...

Pýcha některých pedagogů na náš systém, zvláště těch speciálních je velká a často slyšíme, jak jsme nejlepší v Evropě. Realita je však o poznání střídmejší.

V současné Evropě máme spolu s několika málo zeměmi nejkratší povinnou školní docházku, a zatímco ostatní země ji spíše prodlužují, u nás došlo k jejímu zkrácení. V důsledku netrpělivosti elit, které nechtěly desítky let čekat na zkvalitnění základního vzdělávání, se u nás rozmohla časná selekce v podobě víceletých gymnázií. Se vznikem vyšších územně samosprávných celků došlo k decentralizaci a rozpadu systému, který nemá na západ od nás obdobu, takže na ředitelé základních škol prakticky nikdo nedohlíží. Považujeme za normální, když vzdělávání dětí probíhá částečně ve škole, a částečně doma – kvůli zakořeněnému institutu domácích úkolů.

Nedošlo k reflexi sociodemografických proměn, kdy rodiny mají méně dětí a v důsledku takzvané nukleariace prarodiče už v takové míře jako ještě před několika málo desetiletími neplní roli druhých rodičů. Zároveň od matek se dnes více než péče o domácnost očekává hlavně zapojení do pracovního procesu a tak se rodinný život všedního dne často redukuje

na souboj dětí s rodiči po škole a po práci nad úkoly, kterými škola outsourcuje svoji vzdělávací roli na rodiny.

Tuzemští rodiče však namísto revolty proti absurdnímu systému automaticky pocítují odpovědnost za výsledek: představa, že dítě ve škole odevzdá špatně zpracovaný úkol, za nějž ještě dostane ne-

jí, což ještě více dopadá na rodiny, kde učivu rodiče z různých důvodů nerozumí – a není v jejich silách tento hendikep překonat. Takové rodiny snadno získávají nálepku nespolupracujících asociálů a dříve či později jsou děti těchto rodičů vytěšňovány do pro ně „příhodnějších“ segregovaných škol. Podpis rodiče na žádosti o přeřazení představuje vyvrcholení často i několikaletých snah a důležitý legitimizační akt pro některé pedagogy.

Rodinný život všedního dne se redukuje na souboj dětí s rodiči nad domácími úkoly.

pěknou známku, vyvolává v mnohých pocit studu. Výsledkem je oprašování látky základní školy ze strany rodičů a v lepším případě snaha, aby to pochopily i děti, pokud na to zbude čas. Tato v zásadě předpokládaná tichá asistence rodičů vyvolává v učitelích dojem, že děti látce rozumě-

Fenomén mazáctví

Domácí úkoly často představují záťaž a komplikaci pro vzdělanější rodiče a zároveň nepřekonatelný problém pro méně vzdělané rodiče. Ve výsledku právě nakládání s domácími úkoly je klíčem ke schopnosti školy vzdělávat děti z různorodých rodin.

Ačkoli i v Česku přibývá škol, kde se od výše načrtnutého přenášení odpovědnosti za vzdělávání dětí upouští, jde o zlomek z počtu českých základních škol. Standardem nadále zůstávají domácí úkoly, stejně jako jejich známkování. Z hlediska normativního zakotvení jde však o zajímavý fe-

nomén, protože zadávání domácích úkolů školám žádný relevantní právní předpis neurčuje a ze strany škol jde o spontánní, především pak zvykový koncept.

Ačkoliv úkoly zatěžují takřka všechny rodiče, jen výjimečně sami rodiče na tento problém upozorňují. Jendou z příčin může být tzv. mazácký komplex, kdy vlastní nepříjemná zkušenost v nás zakotví, a my ji pak vracíme těm, kteří jdou v našich šlépějích. V tomto případě rodiče, kteří dětství strávili s domácími úkoly někdy i za cenu vlastního nepohodlí, vrací svým dětem. Zároveň veřejná diskuse o problematice domácích úkolů často naráží až na dogmatický přístup, kdy někteří zastánci tohoto konceptu cítí v možném zrušení či omezení domácích úkolů jistý typ ohrožení.

Ve veřejné debatě převládá představa, že bez povinné domácí přípravy budou děti hloupější. Jistě, jde o citlivou debatu, protože všichni jsme nějakým vzdělávacím procesem prošli a pokud přistoupíme na tvrzení, že systém, který nás vzdělával je nekvalitní, zpochybňujeme částečně i naše vlastní vzdělání.

Reprodukce nevzdělanosti

Lze se poohlédnout po zkušenostech v jiných státech. I bez hlubší srovnávací analýzy zjistíme, že v Evropě existují země, kde na základní škole institut domácích úkolů víceméně ani neznají. To je případ Finska. A přesto je finský vzdělávací model považován za jeden z těch úspěšnějších. Jednou skutečností je existence zemí, kde již delší čas úkoly nezadávají. Druhou, a pro nás podstatnější je však situace v zemích, kde podobně jako v Česku mají úkoly hlubokou tradici, a přesto se od nich upouští. Příkladem může být Německo. Tam v některých spolkových zemích stále více škol úkoly nezadávají, zvláště pak u mladších dětí; ukazuje se, že konkurenceschopnost neúkolovaných dětí v dalším vzdělávání není horší.

Současně je samozřejmě pravda, že nelze porovnávat pouze jeden parametr, nýbrž sledovat paletu aspektů. Tedy: charakter výuky, počet hodin, které děti denně stráví ve škole, formu různých druhů, odpoledních příprav apod. Nemusíme slepě kopírovat systém jiné země. Avšak nevyužívat poznatky a poučení ostatních je pro českou exekutivu takřka symptomatické téměř pro všechny oblasti společenského života.

Představa, že dítě ve škole odevzdá špatně zpracovaný úkol, vyvolává v rodičích pocit studu.

Každopádně je nutné přemýšlet o hlubší reformě českého vzdělávacího systému, protože v dohledné budoucnosti budeme čelit zásadním výzvám spojeným s proměnou pracovního trhu a uplatnitelností lidí s nižší kvalifikací, nebo s kvalifikací, kterou dokáže nahradit automatizovaný systém. Pokud nedokážeme dát příležitost i dětem z méně vzdělaných rodin důsledky ponesou daňoví poplatníci, kteří budou život lidí bez kvalifikace dotovat ze svých daní.

V posledních desetiletích pozorujeme unikátní fenomén spočívající v tom, že v segmentu sociálně znevýhodněných lidí nové generace nejenže nedosahují vyšší vzdělání než jejich rodiče, ale často je toto vzdělání dokonce nižší. Jde o popření jednoho ze základních paradigmat moderní společnosti, jež stojí na postupném zvyšování vzdělanosti. Názorně tenhle tuzemský problém ilustruje podíl dětí narozených matkám s nejvýše základním vzděláním. V některých oblastech Mo-

ravy či středních Čech se takových dětí rodí jednotky procent, avšak v pohraničí na severu i západě Čech jsou rozsáhlá území, kde se takových dětí rodí téměř čtyřicet procent. Tato kategorie navíc zahrnuje i lidi bez základního vzdělání, kterých náš vzdělávací systém produkuje i dnes překvapivě hodně, zvláště pak v pohraničních regionech se tento podíl může blížit k deseti procentům. Neboť v regionech, kde se větší podíl dětí rodí nevzdělaným rodičům, jejich potomci statisticky častěji propadají, v důsledku čehož nedokončují ani základní vzdělání a školu opouštějí v osmé či sedmé třídě.

Výsledek: reprodukce nevzdělanosti se všemi svými negativními důsledky.

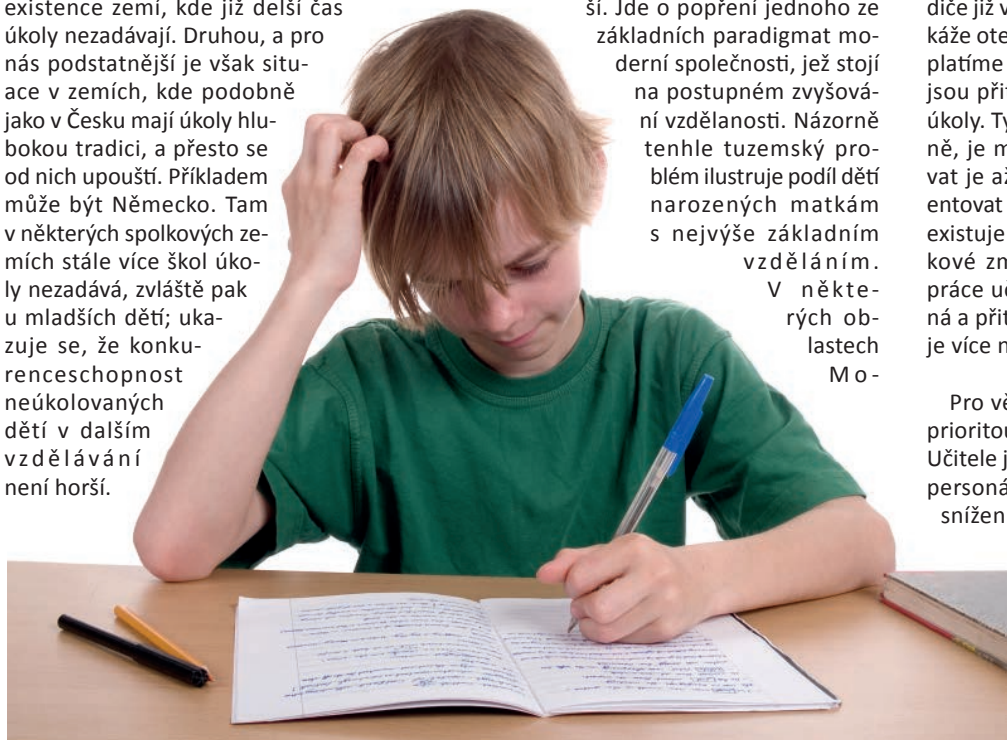
Tohle bude něco stát

Někteří učitelé na základní škole by byli nejraději, kdyby jim do první třídy nastoupily děti řádně připravené na školu se širokou škálou dovedností. Vzhledem k tomu, že stále více dětí umí trochu číst, psát a počítat již před nástupem do školy, vytváří to jistá - snad i pochopitelná - očekávání od dětí obecně, tedy představu, že by takovými dovednostmi mělo disponovat prakticky každé dítě nastupující základní školní docházku.

Jenže jednou ze základních rolí právě základní školy je schopnost pracovat jak s dětmi, které toho hodně znají, tak s dětmi, jež ta výše naznačená očekávání nenaplnují. Pokud nezměníme základní školu z instituce s vysokými nároky na žáky i rodiče již v první třídě, na instituci, která dokáže otevřít šanci ke vzdělávání všem, doplatíme na to brzy všichni. Jedním z klíčů jsou přitom právě výše zmíněné domácí úkoly. Ty není nutné školám zakázat plošně, je možné měnit jejich formu, využívat je až u starších dětí, možná více orientovat projektově a skupinově. Možností existuje řada, ale změna je nezbytná. Takové změny budou něco stát, protože práce učitele na základní škole je náročná a přitom budoucí kariéru dětí ovlivňuje více než učitel na vysoké škole.

Pro většinu ministrů školství však bylo prioritou právě vysokoškolské vzdělávání. Učitele je třeba podpořit jak finančně, tak personálně formou asistentů pedagoga, snížením počtu žáků ve třídě a podobně. To všechno pak napomůže tomu, že vzdělávání bude více probíhat právě ve škole než doma.

Daniel Hůle
článek vyšel
v Lidových novinách

SPOR O INKLUZI plnil na začátku školního roku stránky novin. Jaká je situace v realu?

ilustrační foto: CC BY 2.0 - MissMessie

REPORTÁŽ

Jak se české školy vyrovnávají s inkluzí

Začátek tohoto školního roku s sebou přinesl vášnivou debatu o inkluzi. O tom, co se novelou školského zákona skutečně změnilo, se dočtete v reportáži Hany Čákové.

Od začátku září žijí Češi s novinkou, o které kritici tvrdili, že rozvrátí systém českého školství. „Inkluze je neštěstí,“ odstartoval tažení proti novele školského zákona na začátku letošního roku prezident Miloš Zeman. Vzápětí rozjel kampaň deník Blesk, který věnoval inkluzi přes šedesát článků. Oslovení rodiče se v nich děsili, že jejich méně nadané dítě vyženou úřady ze speciální školy a na běžné se bude trápit. Jiní rodiče se pro změnu děsili, že inkluzí „utrčí úroveň vzdělávání“ a doplatí na to jejich nadanější děti. Také ODS do krajů před volbami vyrážela s heslem: „Chaotická inkluze ohrožuje i vaše děti.“

Ministryně Kateřina Valachová a ostatní zastánci novely byli slyšet o poznání méně. Neříkali tak chytlivé věci. Připomínali například fakt, že společné vzdělávání různě nadaných a různě motivovaných dětí je v řadě vyspělých zemí běžné. Úroveň vzdělání se jeho vinou nepropadá, naopak děti s handicapem jdou s ostatními rychleji dopředu a zvyšuje se všeobecná míra tolerance. A dodávali, že u nás tenhle trend stejně už dávno – byť velmi pomalu a bez dostatečné podpory – běží.

Novela tedy nepřináší žádnou revoluci, říká jen, že děti, které ve škole potřebují podporu, na ni mají dostat peníze. Ruší dosavadní praxi, kdy praktické školy (pro děti s lehkým mentálním postižením) a další

200

zhruba tolik dětí využilo možnosti, které jim novela školského zákona nabízí. Číslo samo o sobě nic moc neznamena. Důležité je pátrat, jestli a jak se v nových mantinelech bude měnit české školství.

speciální školy (pro děti s vadami zraku, sluchu a jinými vážnými poruchami) dostávaly na žáka podstatně víc peněz než školy běžné. Peníze a obecná podpora by měly zvýšit ochotu „normálních“ škol přijímat děti, s nimiž se obtížněji pracuje.

Novela školského zákona platí od začátku školního roku a zatím ji využily odha-

dem dvě stovky českých dětí. Číslo samo o sobě nic moc neznamena. Důležité je pátrat, jestli a jak se v nových mantinelech bude měnit české školství. A zdá se, že něco se opravdu děje.

Šťastná Tereška

Drobná dívka v plandající růžové mikině pozorně sleduje učitelku. Na rozdíl od ostatních dětí, které si v lavici sem tam něco šeptají, Tereška ani nedutá. Jsme ve 2. A na pražské Základní škole U Vršovického nádraží a Tereška je jedno ze sedmnácti dětí, jež letos v září přišly v Praze z praktické školy na školu běžnou. Je třeba hned přiznat, že inkluzivní novela v rozhodování její matky nehrála žádnou roli. Tereška předtím chodila do nedaleké školy v Boleslavově ulici, nejdříve do běžné třídy, hned jako prvňáček ale propadla, tak ji přeřadili do třídy pro děti s mentálním postižením, kterou na téhle škole také mají. Jenže Tereška se ve zvláštní třídě trápila.

„Neměla tam vrstevníky, všechny děti byly starší,“ vypočítává matka. „Učitelka

nebrala žádné ohledy, spěchala na ni, křičela a ona chodila domů s pláčem.“ Zoufalá matka se šla poradit s psychologkou, ta ji ujistila, že dcera, i když má problémy s krátkodobou pamětí, špatně čte a plave v pravopise, není mentálně zaostalá, a doporučila běžnou školu. Matka si změnu nemůže vynachválit. „Paní učitelka nespěchá, nekřičí, a i když něco jde pomalu, dodává dceři sebedůvěru a energii,“ říká. „Holka se do školy těší, dokonce má chuť se doma učit a dělat domácí úkoly.“

O tom, že začala platit nějaká inkluzivní novela, Terezčina matka sice ví, nepřipadá jí to ale důležité. Chtěla, aby dcera byla spokojená, a jinou školu by pro ni hledala tak jako tak. Žádná analýza není k dispozici, zdá se však, že právě tenhle důvod vede rodiče ke změně školy nejčastěji. A jisté je, že inkluzivní novela žádný masový pohyb nezpůsobila. Ministerstvo před jejím spuštěním odhadovalo, že speciální školy opustí zhruba dvě stovky dětí a čísla ze školních výkazů mu víceméně dávají za pravdu.

Zůstaňme jen u dětí s lehkým mentálním postižením, jejichž invaze se kritici inkluzivní novely děsili nejvíc. Třeba v Praze praktické školy opustilo zmíněných sedmáct dětí, ve Středočeském kraji dvacet jedna, v Karlovarském kraji pouhých osm. Jde přitom o dlouhodobý trend. Zlom nastal v roce 2007, kdy osmnáct mladých Romů z Ostravy uspělo u Evropského soudu pro lidská práva. Žalovali Česko kvůli tomu, že je automatickým zařazením do zvláštní školy diskriminovalo. Soudci vzali v úvahu, že dvě třetiny dětí ve zvláštních školách jsou Romové, a konstatovali, že nevidí prospěch v tom, že se učí podle omezených osnov, protože to v důsledku zhoršuje sociální a kulturní mezery mezi nimi a bílou většinou.

Hned od roku 2008 začal počet dětí v praktických školách klesat: zatímco tehdy se v běžných školách učila pouze tři procenta dětí s lehkým mentálním postižením, loni už to bylo zhruba dvanáct procent z nich. Přesto jich ve speciálních školách nebo třídách zůstává nějakých jedenáct tisíc. Inkluzivní novela se ale týká daleko širší skupiny než jen dětí s mentálním postižením, potřebnou podporu by na běžných školách měly dostat i děti s nějakým tělesným či smyslovým handicapem,

Novela nepřináší žádnou revoluci, říká jen, že děti, které ve škole potřebují podporu, na ni mají dostat peníze.

autistickými poruchami, poruchami učení či chování. Speciální vzdělávací potřeby má skoro desetina – necelých osmdesát tisíc z celkem osmi set padesáti tisíc – všech školáků. A v běžných školách jich přibývá, zatímco před osmi lety se tu učila necelá polovina z nich, loni už skoro dvě třetiny.

Kdo by si myslel, že škola U Vršovického nádraží, kterou si tolik pochvaluje Terezčina matka, je hvězdou mezi pražskými základními školami, je na velkém omylu. Je tomu právě naopak. Před pár lety byla zralá na zavření, kapacitu neměla naplněnou ani z poloviny. Tehdejší ředitel zabojoval tím, že otevřel přípravné třídy pro děti s problémy, a následující silnější populační ročníky pak školu zachránily. Dnes sem chodí asi tři sta dětí, pochopení pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami už škole zůstalo. „Tahle škola je velmi proinkluzivní,“ pochvaluje si nový ředitel Miroslav

Hřebecký. Je tu od září a pro školskou veřejnost jde o známou „firmu“: kdysi vedl prestižní soukromé gymnázium na pražském Jižním Městě, pak dělal několik let pro společnost EDUin, která se věnuje popularizaci školských témat. Zastesklo se mu prý ale po dětech. Zkušeným okem vidí, že má co vylepšovat.

„Na můj vkus je to tady až moc tradiční,“ říká. „Především kázeň toho typu, že v hodině musí být slyšet, i když upadne špendlík. Jsem zvyklý na jiné poměry a metody práce.“ Zároveň ho mile překvapily dobré vztahy mezi učiteli navzájem a učiteli a žáky. A také fakt, jak rozdílné děti ve škole jsou – víc než desetina z nich jsou cizinci jedenácti různých národností, hoch s Aspergerovým syndromem, dítě, které, zřejmě následkem nějakého traumatu, přestalo mluvit, děti s různě závažnými poruchami učení. Osm z nich má individuální vzdělávací plán. Terezka k nim nepatří, podle zdejší dlouholeté zástupkyně ředitele Bohumily Boháčové v jejím případě stačí jen trpělivost a laskavost.

Šťastná Sabina

„Když mi dali ten papír, tak jsem slavila,“ vzpomíná matka osmileté Sabiny. Příběh její dcery je jako vejce vejci podobný tomu Terezčinu, jen má opačnou trajektorii: Sabina letos přestoupila z běžné školy do praktické. A papír, kvůli kterému matka slavila, říkal v podstatě to, že je dost hloupá na to, aby sem mohla chodit. Zatímco totiž dítě s lehkým mentálním postižením do běžné školy může (záleží na rozhodnutí rodičů), na opačné cestě je závara. Zvedne ji jen potvrzení, že dítě má mentální postižení. Romská matka měla pro oslavu důvody. Sabina chodila do běžné

školy v Jablonci nad Nisou dva roky a trápila se tu čím dál víc. „Holky se jí ani nedotkly, a když náhodou, běžely si okamžitě umýt ruce,“ popisuje ponížení svojí dcery. „Děti na ni pokřikovaly, aby si koupila bílou barvu.“ Matka se situaci snažila řešit s učitelkou, cítila však, že ji moc nechápe. „Říkala mi, se Sabinkou není problém, je pěkná, čistá, učení jí celkem jde,“ vzpomíná. „Odpovídala jsem jí, já vím, ale problém je s ostatními dětmi.“ Párkrát se s bílými rodiči pohádala, a hned od pololetí první třídy se začala snažit o to, aby její dcera mohla přejít do praktické školy.

Vyšetření ale skončilo závěrem, že Sabina mentální postižení nemá. Jenže dítě bylo ze školy ve stále větším stresu. „Ráno zvracela, kolikrát jsme se musely vrátit od školy domů,“ vypráví její matka. Zameškané vyučovací hodiny, odpor ke škole a tím pádem i k učení postupně udělaly své. Z další návštěvy pedagogicko-psychologické poradny v Jablonci nad Nisou Sabina odešla s potvrzením, že lehce mentálně postižená je. Teď je podle matky šťastná, do školy se těší, má tam kamarády a navíc toho najednou umí víc, než když chodila do školy běžné.

Podle ředitelky pedagogicko-psychologické poradny v Jablonci nad Nisou Ivany Ullmannové má samozřejmě také psychika na výsledek testu vliv. Testy totiž dítě srovnávají s jeho vrstevníky, a ti mu mohou postupně utéct, ať už proto, že dítě narazí na přirozený strop svých schopností, nebo proto, že je nepřátelská škola přestane bavit. Inkluzivní novelu Ullmannová vítá, jako člověk s pětadvaceti letou praxí nicméně zdůrazňuje, že záleží na škole a učitelích, jak se této výzvy nakonec chopí. Hrozí podle ní, že někde dětem, tak jako Sabině, učení zprotiví, nebo ještě hůř, nechají pomalé dítě „malovat si někde v zadní lavici, aby nerušilo“ a pak vyjde ze školy téměř negramotné. Jak je možné, že takové školy existují, je jiný příběh. Pro tentokrát se soustředíme na to, jak může novela pomoci školám, které se chtějí posunout dopředu.

Zlobivé nechceme

Poradnám sice novela přidělala práci, Ivana Ullmannová na ní ale hledá především to pozitivní. Doporučení školám, jak pracovat s dětmi s nějakým problémem, je nyní podrobnější a formalizovanější. Po-

radny mají elektronický formulář od Národního ústavu pro vzdělávání, a když do něj zadají diagnózu, rovnou se jim otevře nabídka, na jakou podporu má dítě se speciálními vzdělávacími potřebami nárok podle ministerské vyhlášky. Může jít o úlevy v tom, s čím má problém, změny přístupu, učitel by měl tomu, co dítěti nejde, věnovat víc času a ujišťovat se, že látku chápe – tedy o věci, které dobrý učitel dělá i bez doporučení –, stejně jako o speciální pomůcky či přítomnost asistenta.

Také pro školy se řada věcí změnila. Třeba děti s lehkým mentálním postižením se až do loňska vzdělávaly podle zvláštního programu. Nově se učí jako všechny ostatní podle vzdělávacího programu pro základní školu, stačí ale, když splní červeně zvýrazněné minimální výstupy. V praxi to znamená, že na rozdíl od vzdělávání podle programu pro děti s mentálním postižením už nebudou mít například tolik hodin pracovního vyučování či tělocviku, zato by měly obsáhnout aspoň základy cizího jazyka, zeměpisu, fyziky či chemie.

Pro praktické školy to bude obtížnější, zatímco dosud tu všechny děti jely podle jednoho programu, nově musí každému zpracovat individuální plán. Pro běžné školy to bude naopak snazší, individuální plán jim dává volnou ruku, zatímco zvlášť ty menší dosavadní plán pro děti s lehkým mentálním postižením pouze stěžily, neměly třeba, kam poslat dítě na pracovní vyučování. Právě důraz na individuální přístup je zásadním přínosem novely. Systém vede školy k tomu, aby dělaly, co mají – soustředily se na jedinečné nastavení každého dítěte. Tenhle pohled se v důsledku vyplatí všem, nejen žákům, kteří mají podle vyhlášky nárok na zvláštní podporu. A stejně důležité je slovo „nárok“.

Dosud to totiž chodilo tak, že to, jestli škola dostane peníze například na asistenta, záleželo na vstřícnosti kraje, obce a schopnosti ředitele prosadit si svou. Stávalo se, že škola na vstřícnost k dětem doplácela, když na asistenta nesehnala peníze, musel je ředitel sebrat učitelům z platu. Teď má na peníze pro asistenty a na další podpůrná opatření, jak je popisuje ministerská vyhláška, jednoduše nárok. Zda na to bude ministerstvo mít v rozpočtu dlouhodobě dost peněz, se však teprve ukáže.

Jedno už ale jasné je. K dětem se speciálními potřebami jsou vstřícnější školy, které bojují o každého žáka, jako třeba zmiňovaná pražská škola. Na Jablonecku má podle ředitelky poradny Ullmannové takovou pověst zase škola v Josefově Dole. Také tahle škola byla na zavřenou, až nový ředitel David Mánek dokázal před třemi lety zvýšit počet dětí, a to mimo jiné právě proto, že bral ty, které jinde nechťeli.

Dopady inkluze

Jak to bylo před novelou...

- Děti s handicapem se **MOHOU** vzdělávat v běžných i speciálních školách.

- Základní školy mají povinnost přijmout **VŠECHNY** děti ze své spádové oblasti (včetně handicapovaných).

- Pro přijetí do speciální školy jsou **NEZBYTNÉ** žádost rodiče a **KLADNÉ DOPORUČENÍ** poradenského zařízení.

- Školy **MAJÍ POVINNOST** informovat OSPOD o tom, že rodič závažně poškozuje zájem dítěte.

- Výstupy ze vzdělávání dětí s lehkým mentálním postižením **JSOU SNÍŽENÉ** dle jejich možností.

- **ROZVRH HODIN** žáků s LMP v běžných školách **JE ODLIŠNÝ** od jejich spolužáků ve třídě, na některé hodiny musejí chodit s žáky jiných ročníků.

- Všechny školy mají **POVINNOST** poskytovat **PODPORU** a zajistit **PODMÍNKY** pro vzdělávání dětí s handicapem.

- Školy na děti s handicapem **NEDOSTÁVAJÍ DOSTATEK PENĚZ**, některá podpůrná opatření **NEMOHOU** poskytnout, přestože jim to **UKLÁDÁ ZÁKON**.

Jak je to po novele...

- Děti s handicapem se **MOHOU** vzdělávat v běžných i speciálních školách.

- Základní školy mají povinnost přijmout **VŠECHNY** děti ze své spádové oblasti (včetně handicapovaných).

- Pro přijetí do speciální školy jsou **NEZBYTNÉ** žádost rodiče a **KLADNÉ DOPORUČENÍ** poradenského zařízení.

- Školy **MAJÍ POVINNOST** informovat OSPOD o tom, že rodič závažně poškozuje zájem dítěte.

- Výstupy ze vzdělávání dětí s lehkým mentálním postižením **JSOU SNÍŽENÉ** dle jejich možností.

- **ROZVRH hodin** žáků s LMP v běžných školách **SE PŘÍBLÍŽÍ** jejich spolužákům, žáci nebudou muset putovat z kolektivu do kolektivu.

- Všechny školy mají **POVINNOST** poskytovat **PODPORU** a zajistit **PODMÍNKY** pro vzdělávání dětí s handicapem.

- Školy **DOSTÁVAJÍ PENÍZE** na konkrétní podpůrná opatření, která budou pro dítě doporučena (doučování, nápravy, asistent), ve výši, která **UMOŽNÍ JEJICH REALIZACI**.

Zdroj: ČOSIV

JEDNOU ZE ZMĚN, KTERÉ PLATÍ OD ZÁŘÍ, JE TO, že se děti s lehkým mentálním postižením učí jako ostatní. Ilustrační foto: CC BY 2.0 - Whitman Middle

Zároveň se rýsují hranice, za něž ani nejvstřícnější škola nechce či neumí jít. Tím kamenem úrazu jsou děti s vážnějšími poruchami chování. „Nedávno přišel k učiteli na matiku se slovy: ‚Já vám jednu praštím,‘“ vypráví ředitel Mánek o dvanáctiletém Lukášovi, se kterým si škola neví rady. Proč se tak Lukáš chová, vlastně chápe. Jeho otec je agresivní despot. S rodinou sice nežije, ale matka tři syny nezvládá a Lukáš „zdvořel“ zhruba ve chvíli, kdy jeho vzor, dvacetiletého bratra, vyhodila z domu. Pro školu je to těžké sousto. Ředitel zdůrazňuje, že on s autoritou tváří v tvář problematickému žákovi nemá problém, ostatní učitelé však ano. Nedávno proto skoro měsíc seděl sám ve sborovně, aby prý „neovlivňoval“ další děti. Co bude dál, ředitel zatím neví. Ze všeho nejspíš ale hrozí, že Lukáš skončí v nějakém ústavu.

Pražské děti jsou na tom o něco lépe, na rozdíl od Jablonecka tady existuje základní škola pro děti s poruchami chování. Právě do ní nedávno odeslala jednoho žáka i tak proinkluzivní škola, jako je ta U Vršovického nádraží, navíc vedená ředitelem, který pro společné vzdělávání vždy horoval. „Rozhodl se, že se učit nebude, někdy vylezl na skříň, jindy na mříže v tělocvičně. Dospělým tykal, utrhoval se na ně, že mu nic nakazovat nebudou,“ říká Hřebek. „Řekl jsem si, že tohle prostě nezvládneme, že tady jsou hranice inkluze.“ Jeho zástupkyně Boháčová je smířlivější. „S dětmi, které mají poruchy chování, to zatím neumíme,“ říká. „Nevíme, co s nimi, jak s nimi pracovat. Časem se to snad na-

učíme, ale potřebovali bychom, aby nám v tom někdo pomohl.“ Společně s odborníky se škole podařilo přesvědčit matku, aby dítěti poskytla péči na specializované škole. Problém sice škola přehodila na jiný subjekt, ale způsob, jakým o tom uvaž-

Právě důraz na individuální přístup je zásadním přínosem novely. Systém vede školy k tomu, aby dělaly, co mají – soustředily se na jedinečné nastavení každého dítěte.

je, je nadějný – vychází z toho, že cílem je společné vzdělávání, a když se to nepovede, je něco špatně. Zdá se, že inkluzivní novela by mohla posunout uvažování českých škol právě tímto směrem.

Yetti českého školství

„Ne jedna, ale hned devět školských asociací hodnotí dva měsíce od startu školního roku inkluzivní vzdělávání jako malér,“ vrátil se minulý týden deník Blesk ke kampani, kterou rozjel půl roku před schválením inkluzivní novely školského zákona. Strašil, že děti s lehkým mentálním postižením budou v běžných školách šikanovat, nenaucí se tolik, co ve školách praktických, a nadějnější vrstevníky budou zdržovat. Teď si bulvárni deník pochvaluje, že mu odborníci ve

společném prohlášení dali za pravdu. Jenže malér je spíš zmíněné společné prohlášení. Minimálně dva z jeho údajných signatářů – Asociace ředitelů základních škol a Asociace pedagogů základního školství – se od něj totiž distancují. Jejich zástupci prý podepsali jen prezenční arch na akci, kterou pořádala Asociace speciálních pedagogů, a teď se cítí podvedeni. „Podpis pod společným prohlášením nenecháme,“ říká viceprezident Asociace ředitelů základních škol Pravošlav Němeček. Rozhodně se nechce přidat k protiinkluzivní kampani.

O tom, že společné prohlášení má za cíl právě bojovat proti společnému vzdělávání, není pochyb. Jedním z jeho iniciátorů je předseda Asociace speciálních pedagogů Martin Odehnal, někdejší šéf odboru speciálního školství na ministerstvu. Právě on se kdysi pustil do ombudsmana Pavla Varvařovského, který zjistil, že třetina dětí v praktických školách jsou Romové, a chtěl, aby poslanci segregaci zakázali. Odehnal tvrdil, že romské děti do praktických škol patří, i když nemají snížený intelekt, protože jim rodina neumí dát takovou podporu, aby zvládli běžnou školu. V kampani Blesku byl Odehnal hojně citovaný odborník, tvrdil třeba, že „bezproblémově inkludovaný žák s lehkým mentálním postižením na druhém stupni je jakýsi yetti českého školství – všichni o něm mluví, ale nikdy ho nikdo neviděl“.

Hana Čápková
článek vyšel 13. 11.
v Hospodářských novinách

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Časopis ZVONÍ! vznikl jako součást projektu K.O.Z.A!
*Projekt K.O.Z.A. - Kooperace, Otevřenost, Zájem, Adaptace reg. číslo CZ.02.3.61/0.0/0.0/15_007/0000176
v rámci Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání je spolufinancován Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem ČR.*

Redakce: Martin Kovalčík. Grafická úprava: Martin Kovalčík.
Vydává Člověk v tísni, o.p.s., Šafaříkova 24, Praha 2, PSČ: 120 00. Kontakt: martin.kovalcik@clovekvtsni.cz